

Franjo VELČIĆ

Samostan i franjevci na Glavotoku tijekom Drugoga svjetskog rata

Izv. prof. dr. sc. Franjo VELČIĆ
Teologija u Rijeci – Područni studij
Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Omladinska 14
HR – 51 000 Rijeka
Krčka biskupija
Biskupa A. Mahnića 18
HR – 51 500 Krk
franjo.velcic@ri.t-com.hr

UDC / UDC
262.1-058.65(497.5 Glavotok)(092)“1941/1945”
27-789.32(497.5 Glavotok)(092)“1941/1945”
Primljeno / Received: 20. X. 2023.
Prihvaćeno / Accepted: 7. XI. 2023.
Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper
DOI: <https://doi.org/10.58173/kz.78.8>

Samostan franjevac trećoredaca glagoljaša na Glavotoku, na krajnjem sjevero-zapadnom dijelu otoka Krka, premda izoliran u ljepoti prirode, tijekom Drugoga svjetskog rata bio je zahvaćen različitim ratnim nedaćama. Samostan i njegovi članovi bili su neugodan trn u očima talijanskih okupatora, Nijemci su ga više puta opljačkali, a njihova gvardijana odveli u koncentracijske logore Buchenwald i Dachau. U ovom radu predstavljamo članove i šire franjevačke trećoredske zajednice na otoku Krku koji su doživjeli talijansku internaciju i njemački progon, kao i djelovanje njihova glavotočkoga gvardijana o. Anđelka Buratovića u ratnom i poratnom vremenu.

Ključne riječi: *Glavotok na Krku, Anđelko Buratović, Josip Srebrnić.*

Promatrati samostan na Glavotoku¹ i njegove franjevce trećoredce glagoljaše u kontekstu zbivanja tijekom Drugoga svjetskog rata (1941. – 1945.) znači zaviriti u jedan mikrokozmos omeđen samostanskim zidom, u netaknuti biser prirode, gdje more i otočno kopno milenijima igraju svoju igru ili, kako je to rekao o. Bono Mazić, gdje „blagi valić svojom

¹ Za prvi susret s Glavotokom dovoljno je uzeti u ruke knjigu-vodič: RUNJE 2005.

Glavotok (foto: Denis Lešić)

kristalnom prozirnošću ulazi u žal ispod bora na Glavotoku“,² a kršćanska duhovnost minulih pet i pol stoljeća taj prostor *hominizira* težačkim radom, umjetnošću, kultom i kulturom, s uvijek relativno malobrojnim članovima franjevačke zajednice koji, osim na Glavotoku, na otoku Krku imaju još svoje samostane u Portu u Dubašnici – Malinskoj i u gradu Krku. Oni su, u zloj kobi talijanske fašističke i njemačke nacističke okupacije, bili žrtve rata, ali i nepokoreni sudionici jednoga nametnutog stanja i poretka koji je nužno dovodio do neprihvatanja i opiranja, što možemo općim nazivnikom nazvati stanovitim antifašizmom i borbom za nacionalno oslobođenje u svim sferama narodnog bića: od pravednijega društvenog poretka do općeljudskih prava na vlastiti jezik, kulturu, narodnost, državnost i sve ono što čini identitet jednoga naroda i države.

U tom pogledu, kad je riječ o glavotočkom samostanu i franjevcima trećoredcima tijekom Drugoga svjetskog rata, osvrnut ćemo se na tri važna zbivanja. Prvo: na franjevce trećoredce s otoka Krka internirane tijekom talijanske okupacije; drugo: na višekratne bezočne pljačke samostanske imovine na Glavotoku koje su vršili njemački okupatori u svibnju 1944. godine; i treće: na djelovanje glavotočkog poglavara – gvardijana o. Anđelka Buratovića, općenito smatranog aktivnim suradnikom NOP-a, utamničenika – logoraša nacističkih logora

.....
² MAZIĆ 1970, 6.

Buchenwald i Dachau, te poslijeratnoga aktivnog, visokopolitički pozicioniranog dužnosnika u tijelima vlasti novonastale Federativne Narodne Republike Hrvatske (FNRH), odnosno Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ).

Talijanska okupacija otoka Krka i internirani franjevci trećoredci s otoka Krka

Tijekom talijanske fašističke okupacije, od 15. travnja 1941. do kapitulacije Italije 8. rujna 1943. godine, Glavotok je po svom izoliranom geografskom smještaju gotovo bio u zatišju onoga što je proživljavalo ostalo pučanstvo otoka Krka, tj. nasilno potalijančivanje uvođenjem talijanske uprave, talijanskih škola te prisilnog uvođenja latinskog i talijanskog jezika u životu crkvenih vjerničkih zajednica. Po tom su pitanju franjevci trećoredci glagoljaši gotovo po naravi stvari bili izuzeti, jer franjevcima trećoredcima glagoljašima – *i fratri glagolitici* talijanski okupator nije mogao ništa nametati jer su se fratri već u nazivu isticali svojim zasebnim pismom glagoljicom, odnosno starocrkvenohrvatskim jezikom u liturgiji. Inače, po tom crkveno-liturgijskom pitanju talijanski je okupator gotovo svugdje naišao na otpor otočnoga, dijecezanskog klera koji je zajedno s vjerničkim narodom i dalje u crkvama molio i pjevao i u školskim dvoranama poučavao kršćanski nauk na njima materinskom hrvatskom jeziku, u čemu je neumoran borac i branitelj toga temeljnoga ljudskog prava bio njihov krčki biskup Josip Srebrnić (1923. – 1966.).³

No Talijani su na Glavotoku, radi njegova važnog strateškog položaja, postavili „financijsku stražu“⁴ i taj se „financijski vojni odred“ naprasno smjestio u jednu samostansku zgradu,⁵ a u obližnjem selu Brzac također se „nalazio manji odred talijanskih vojnika“.⁶ Zadatak financijske policije, od otočana pučki prozvanj „financa“, bio je više nadgledavanje pomorskog kanala između Krka i Cresa te sprječavanje krijumčarenja i

³ Usp. VELČIĆ 2017, 149-168; 281-624.

⁴ KOVAČIĆ 2005, 359.

⁵ FRANOLIĆ, K. 1986, 115.

⁶ KOVAČIĆ 2005, 359.

ilegalne trgovine, nego političko i ideološko djelovanje među pučanstvom kojeg na Glavotoku nije niti bilo osim u nekoliko kuća za odmor.

Unatoč tomu, članovi franjevačke trećoredske zajednice, posebno oni iz krčkog samostana, doživjeli su nemila uhićenja, protjerivanja i internaciju. Naime, među dvadesetak krčkih prognanih i interniranih svećenika (od ukupno 60-ak, to znači trećina klera!), bila su i tri franjevca trećoredca iz krčkoga samostana. Bili su to o. Nikola Milčetić,⁷ o. Metod Antončić⁸ i fra Alfons Vlašić.⁹ Ova su trojica na spomendan svete braće Ćirila i Metoda 5. srpnja 1941. godine bila s ostalom braćom u samostanu sv. Franje u Krku, na imendanskoj proslavi svoga subrata o. Metoda. Sudionik tog skupa, tajnik biskupskog ordinarijata, pop Ivan Žic-Rokov zabilježio je to u svojim sjećanjima:

„Na dan sv. Metoda 5. VII. 1941. skupili smo se svećenici iz Krka kod fratara u Krku, da čestitamo o. Metodu Antončiću rodnom iz Veloga Lošinja. Tom prilikom držalo se i par nazdravica – čestitka. O. Mikula Milčetić zavorio (!) je kod nazdravice u panslavenske vode. Čestitao sam i ja. U samostanu je tada bio laik neki Les koji je prije toga bio u raznim drugim Redovima pa nije ustrajao. On je bio Slovenac, ali čini se, da se je proglasio Nijemcem. On nas je tužio. Tako, da su za mene rekli, da sam izjavio, da su Mussolini i Hitler *due canaglie...* (dvije psine, razbojnici, moja op).“¹⁰

⁷ O. Nikola Milčetić, rođen je 12. siječnja 1891. u Zidarićima, župa Dubašnica – Bogovići. Zaređen je za svećenika u Krku 13. listopada 1914. godine. Umro je na Glavotoku 7. kolovoza 1970. i pokopan u samostanskoj grobnici. Usp. BOZANIĆ 2012, 141. O Milčetićeve duhovnom profilu vidjeti: MAZIĆ 1970, 6-7.

⁸ O. Metod Antončić, rođen je 18. studenoga 1887. godine, u obitelji pomoraca Veloselaca – Velološnjana, u Port Saidu, u Egiptu gdje su mu roditelji privremeno boravili. Zaređen je za svećenika 15. srpnja 1912. godine. Bio je duhovnik i učitelj novaka. Umro je kao gvardijan u Martinšćici na otoku Cresu 2. listopada 1952. godine, a njegov subrat o. Ignacije Radić o njemu je napisao: „Oca Metoda poznavali smo kao dobroćudnog, blagog i savjesnog svećenika-redovnika. U ispovjedaonici, na oltaru ili za učiteljskim stolom moglo se lako nazrijeti kako ‘se obukao u Isusa Krista’ i kako ne traži sebe, nego da ulijeva u povjerene mu duše darove Duha Svetoga, kojima je i sam obilovao. (...) Sahranjen je u Lošinj, po svjedočanstvu njegovih rodjaka, što je Martinšćanima bilo jako teško“ (RADIĆ 1955, 8-9).

⁹ Fra Alfons Vlašić, rođen je u Dragi kod Sušaka 1. srpnja 1881. godine. U Red je primljen 1928. godine. Kao časni brat obavljao je službu u Krku, Glavotoku, Herceg Novom i Ogulinu. Godine 1941. talijanski okupatori odveli su ga u internaciju u Italiju, iz koje je izašao 1944. i živio u Rimu u samostanu sv. Kuzme i Damjana kao član obitelji Generalne kurije. Ljeti 1968. vratio se u Provinciju i do smrti 5. ožujka 1970. živio u Portu kao član samostanske obitelji sv. Marije Magdalene. Usp. ŠEGULJA 1968: 6. O. Šegulja je pogrešno naveo da je fra Alfonso 1942. godine odveden u internaciju. Odveden je 1941. godine.

¹⁰ Biskupijski arhiv u Krku: (u sljedećim bilješkama kratica: BAK), *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 77., interno br. 6., str. 6.

Nakon pomnog praćenja talijanskih karabinjera, 20. listopada 1941. godine bio je pop Ive Žic, zajedno s još trojicom krčkih svećenika, odveden u riječki zatvor,¹¹ a sutradan, 21. listopada, priveli su trojicu spomenutih redovnika: o. Metoda Antončića, o. Nikolu Mičetića i fra Alfonsa Vlašića.¹² „Nakon dvadesetak dana – bilježi Ivan Žic – odpravili su nas dva po dva u Trst u zatvor *Coroneo*“,¹³ a zatim u internaciju na jugu Italije. O. Nikolu Milčetića Talijani su zatočili u Liparima na jugu Italije i po drugim raznim mjestima sve do 5. veljače 1944. godine. O. Metoda Antončića također su internirali u Liparima.¹⁴ Sličnu sudbinu doživio je i Krčanin o. Ignacije Radić,¹⁵ rodом iz Svetog Vida blizu Malinske, koji je u to vrijeme službovao u Herceg Novom.

Krčki biskup Josip Srebrnić zdušno se na sve strane zalagao da ovu trojicu redovnika iz krčkoga samostana oslobode i vrate u njihov samostan. To mu je i uspjelo. Dvojica su se vratili već 5. veljače 1944., a njihov je provincijal o. Lovro Hrzić posebnim pismom zahvalio biskupu Srebrniću za njegove poduzete napore da budu oslobođeni i vraćeni na otok Krk.¹⁶

Međutim, kapitulacijom Italije nije za dvojicu od njih prestala opasnost od nasilne smrti. O. Metod Antončić i o. Nikola Milčetić, zajedno s ostalom subraćom iz krčkoga samostana, već iduće godine,

¹¹ Državni arhiv u Rijeci: HR-DARI, *Riječka Kvestura, Dosje Žic Ivan*, nenumerirano: Krčki karabinjeri javljaju 21. listopada 1941. godine Civilnom komesaru u Krku: „Il sacerdote Zic Giovanni fu Rocco e di Braut Francesca, nato a Ponte il 9 settembre 1906, residente a Veglia, segretario del Vescovo, è sempre stato ostile all'Italia ed agli italiani di Veglia ed in questa sua ostilità persisteva anche dopo la nostra occupazione dell'Isola. (...) Il giorno 20 corrente, in seguito ad autorizzazione del Commissario Civile di Veglia, è stato perciò fermato e tradotto lo stesso giorno al carcere di Fiume a disposizione della R. Questura. Proprio il giorno 19 corrente, lo Žic (!) tenne una riunione nel convento dei noti francescani di Veglia, fermati il 20 detto, dove disse che il DUCE ed HITLER sono due canaglie.“ Datum ove sjednice „riuniune“ ne odgovora pisanju Ivana Žica! Možda je predvodnik karabinjera ovim „ažuriranim“ datumom želio naglasiti težinu izjave!?

¹² VELČIĆ 2012, 20.

¹³ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 77., interno br. 6., str. 7.

¹⁴ VELČIĆ 2012, 20.

¹⁵ O. Ignacije Radić rodio se u Svetom Vidu blizu Malinske 28. kolovoza 1876., a za svećenika je zaređen u Krku 1899. godine. U više navrata bio je provincijal trećoredske „redodržave“. Bio je redovnik istančanog duhovnog osjećaja, pisac brojnih duhovno-asketskih članaka i knjiga. Kao dugogodišnji ispovjednik biskupa Antuna Mahnića i njegov suradnik u izdavanju listova *Sanctissima Eucharistia*, *Svećenička zajednica*, *Hrvatska straža* napisao je 1940. godine i publicirao u Požegi knjigu-životopis *Biskup Antun Mahnić*. Njega je Drugi svjetski rat zatekao u Herceg Novom i bio je zatočen od Talijana na otoku Mamula u Boki Kotorskoj, a kad su ga nakon mjesec i više dana pustili iz internacije, kao nepoželjan bio je izgnan iz Herceg Novog. Umro je 30. srpnja 1965. u samostanu sv. Marije Magdalene na Portu, u 90. godini života (BADURINA 2010, 464).

¹⁶ VELČIĆ 2017, 515-516. Provincijal o. Lovro Hrzić piše Srebrniću 12. III. 1944. godine: „Ovime potpisani svesrdno zahvaljuju Vašoj Preuzvišenosti na zauzimanju i poduzetim mjerama za naše internirce: o. Metoda Antončić, o. Nikola Milčetić i fra Alfonsa Vlašić. Prva dvojica već se sretno povratili u Krk, a naskoro nadamo se i trećemu.“

odnosno na dan oslobođenja grada Krka, 17. travnja 1945. godine našli su se u bližoj opasnosti da ih partizani strijeljaju zato što je njemački okupator postavio osmatračnicu, tzv. bateriju u njihovu vrtu. No spasio ih je upravo jedan iz partizanskih redova, koji je kasnije njima izjavio „da je vidio kako su slično stradali malo dana ranije 25 fratara u Visokom“, tj. u Bosni. O tom nemilom događaju zapisao je opet pop Ive Žic u svojim ratnim zabilješkama:

„Kad je partizanska vojska zauzela njemačku bateriju u vrtu Trećoredaca pregledala je i samostan. Ma, da su Njemci nasilno i protiv volje Trećoredaca tamo postavili bateriju valjda se mislilo, da su Trećoredci s njima u vezi. Vojska uze Trećoredce i iza samostana poreda ih i već je bio (!) namještene strojnice, da ih strelja. U to dođe jedan vojnik dobar katolik (valjda sakristan neke crkve u Dalmaciji) i rekao vojniku koji je čuvao Trećoredce da ga hitno zove zapovjednik, a on da će ga tu zamijeniti. Na taj način oslobodi Trećoredce i pusti ih odmah da odu. On je rekao, da je vidio kako su slično stradali malo dana ranije 25 fratara u Visokom. Trećoredci, koji su bili poredani bili su ovi: o. Metod Antončić, o. Nikola Milčetić, o. Ambroz Lučev, o. Romildo Hrboka, i Fra Paško Lovrić. Prva dvojica stariji redovnici, bolesni, blagi, sveti ljudi, koji su bili od Talijana internirani i okovani vođeni od Trsta do Lipari. Inače svi nevini i dobri redovnici.“¹⁷

O tome što se dogodilo tog 17. travnja 1945., pri oslobađanju grada Krka, imamo još jedno pisano svjedočanstvo oca Ambroza Lučeva, člana krčkoga samostana, koji je 1992. godine, na nagovor oca Antuna Badurine, napisao ovo izvješće:

Fra Ambroz Lučev: *Moje sjećanje na 17. travnja 1945. u Krku*

„Bilo je to ovako. Onoga dana, prije podne partizanska se vojska primicala Krku da ga oslobodi od njemačkih fašista. Bio je rat, pucalo se, dolaze partizani i mi smo se bojali. Stoga smo se sakrili u onu sobicu blizu samostanu kad se pođe prema sakristiji. Bili smo fra Metod Antončić, fra Nikola Milčetić, fra Paškal Lovrić, fra

¹⁷ Arhiv Župnog ureda Punat, *Kronika Stare Baške*, rukopis, str. 146.

Glavotok (foto: Denis Lešić)

Ambroz Lučev, fra Romildo Hrboka i fra Ljubo Valčić. Znali smo što nam se može dogoditi pa smo se pokajali za grijeh, primili zajedničko odrješenje i moliti kronicu. Iza toga smo odlučili poći na sigurnije mjesto, u zvonik. Nakon sat-dva čuli smo kako partizani hodaju po kući. Predložio sam da iziđemo jer će to biti bolje nego da nas nađu u zvoniku, gdje će nas sigurno ubiti. Čim smo izišli na hodnik iz crkve dočekalo nas je nekoliko partizana, naoružanih. Jedan je odmah strogo rekao: 'Da smo ustaše, dočekali bi nas svečano, platit ćete to.' Došli smo zajedno u blagovalište. Govorili su nam da smo s krova na njih pucali i da smo skrivali biskupa. Ja sam odgovorio da smo se samo skrivali zbog pucanja oko nas, a oružja niti imamo, niti želje za pucanjem, a ni biskupa nismo skrivali. Mislim da je biskup tada bio na Glavotoku, ali nisam siguran.¹⁸ Tada je došao jedan partizan i rekao: 'Ovi ljudi moraju sada van izaći.' Išli smo dva po dva u pratnji dvojice partizana koji su bili uz nas s podignutim bajonetima. Jedan od njih pratio nas je sa suzama u očima, valjda je očekivao ono najgore po nas. Poslije sam čuo da je on sakristan iz neke župe. Dovedi su nas pred samostan, gdje su dva oraha, pred jednoga višega časnika. Uz njega je stajala jedna partizanka sa šmajserom u rukama. Ona je šutjela, a on nas je pitao odakle smo. Ja sam odgovorio da smo

¹⁸ Moja opaska: Biskup je toga dana bio u zgradi biskupije zajedno s majkom i sestrom.

uglavnom Dalmatinci, a on je istoga časa rekao: 'Slobodni ste.' Mi smo se vratili u samostan, a oni su otišli dalje. Još ću spomenuti: kada smo dva po dva izlazili van, vidio sam jednoga Nijemca, kako se pogoden još miče. Nijemci su prije toga pucali na partizane iz našega vrta. Inače, Nijemci nisu k nama dolazili u samostan niti su nam se javljali, samo su bili u vrtu i iz njega pucali.

Iako nije jako važno, spomenut ću: drugi dan došao je k meni moj rođak Ante Lučev, koji je još živ, partizan. Našao je nekoliko šmajsera u vrtu i jednoga mi je stavio u ruke uz želju da pucam od veselja što sam živ. Eto, kao vojnik nisam pucao, a kao civil jesam.

Postoje i drukčija pamćenja ovog događaja, ali ja sam zapamtio ovo što i napisah.

Glavotok, 30. svibnja 1992.

Fra Ambroz Lučev, franjevac trećoredac.¹⁹

Njemačka okupacija i pljačka glavotočkog samostana

U širem kontekstu njemačke ofenzive na otoku Krku, provedene između 18. i 28. svibnja 1944. godine,²⁰ Nijemci su u samo tjedan dana čak četiri puta, tj. 22., 24., 27. i 29. svibnja 1944., upali u franjevački samostan na Glavotoku, pod izlikom da traže oružje i eksploziv, i pritom odnosili sve na što su nailazili. Trebalo je vremena da se redovnička braća saberu, popišu sve ono što im je bilo oteto i 26. lipnja 1944. godine fra Nikola Milčetić, novi gvardijan na Glavotoku, napisao je o tome opširno izvješće biskupu Srebrniću.²¹

Posljednja pljačka, 29. svibnja, bila je, prema mišljenju oca Nikole, „najbezobraznija“. Naime, Nijemci su „strogo i srdito upali u samostan, tražeći oružje, provaljujući sva vrata, pa i sakristijska, koja su našli zatvorena. Pri tom su se prijetili gvardijanu pokazujući bombu u ruci da će ga odvesti u Rijeku.“ I umjesto oružja, što nisu našli, pod vodstvom

¹⁹ LUČEV 1998, 51-52. Naime, i tu je očito da s odmakom blijeđe pojedinosti određenog događaja!

²⁰ Usp. KOVAČIĆ 2011, 99 *et passim*.

²¹ Cjelovito Izvješće glavotočkoga gvardijana Nikole Milčetića vidi u: Prilog br. 1. na kraju ovoga rada. Prilog je preuzet iz: VELČIĆ 2017, 611-612.

strogog vođe, vojnici su iznosili iz samostana i nosili „na brod jelo, piće, robu i razne manje stvari“ i drugo.²²

U spomenutim pljačkama u svibnju uzeli su još i „tri ovce, dvije kokoše, kunca, papirnati novac, što nađoše u stolu, gvardijanovu bilježnicu (noteš), škare sobne i vrtlarske, iz kuhinje bolje noževe i čaše; barem 12 boljih plahta (lancuna) i ostalo sobnoga i stolnoga rublja iz ormara.“ Gvardijan je, prema procjeni o. Srećka Dujmovića, procijenio da vrijednost otete robe iznosi „kojih 200 – 300 tisuća lira“.²³

Pri posljednjoj pljački (29. svibnja) uporno su pitali i tražili „gdje je tajna soba za rakiju i ulje“, premda su mogli vidjeti samo prazne kamenice za ulje i prazne bačve. Pritom su odnijeli „svu mast, slaninu, šunke, sir /osim 14 starih/, pšenično brašno, sve ulje /osim nešta sakrivenog/, toliko i svu rakiju /osim nešto sakrivene/, sve vino /osim 2 ½ - 3 hl. odnesenog u vrtu ili maskiranog, i u susjeda/. Pritom čak odniješe 2-3 velika sobna sića, biela; a nešto darovanoga slatkoga u ormaru pojedoš. Tako i skoro sav petrolj (naftu) ribarskoga društva i samostanski“.²⁴

Koliko god su ovakvi nemili događaji najčešće tragični za pojedince i zajednice, ponekad mogu poprimiti i elemente tragikomičnosti, stoga o. Milčetić na kraju svoga izvješća donosi ono što se tada s njime dogodilo. Naime, „Potpisanomu je 29. svibnja, tj. pri posljednjoj, četvrtoj radikalnoj pljački rekao vojnik pri traženju da je bilo 35 šunaka /valjda je tako čuo govoriti/ a potpisani mu pred svima odgovorio: ‘Schwein hat nur vier Füße’ (svinja ima samo četiri noge! moj pr.) te se nekoji počеше smijati.“²⁵

Što je ta pljačka značila za samostan na Glavotoku, objašnjava nam sam gvardijan, otac Nikola Milčetić u svojoj pridodanoj „Pro memoriji“, koju je u tri točke priložio svom izvješću.²⁶ U prvoj točki promemorije prikazuje značenje glavotočkog samostana za čitavu provinciju. U njoj navodi sljedeće: „Budući da je Samostan sv. Marije na Glavotoku poljodjelski dosta jak, zato po dužnosti daje određenu pomoć Ocu Provincijalu za odgoj naših kandidata. Ulje, drvo i sir su mu sada glavni

²² Usp. VELČIĆ 2017, 611-612.

²³ VELČIĆ 2017, 611-612.

²⁴ VELČIĆ 2017, 611-612.

²⁵ VELČIĆ 2017, 611-612.

²⁶ VELČIĆ 2017, 612-613.

Glavotok (foto: Denis Lešić)

prirod. A nije taj samostan sam sebi svrha, nego ga Provincija još drži radi mladeži i za namjestiti stare redovnike.“²⁷

U trećoj pak točki obrazlaže težinu i posljedice ove pljačke. A ona se sastoji u tome što je „samostan za kandidate na Preku ispred Zadra bio zaposjednut od vojske i – kako vele – bombardiran. Mlađe kandidate, t.j. petog razreda se je ostavilo kući radi pomanjkanje hrane / začina/ i javne nesigurnosti. Tako su prekinuli školu za jednu godinu. S pljačkom Glavotoka je stvar kandidata pogoršana“.²⁸

Sa strane samostana o. Srećko Dujmović napisao je tužbu s popisom otetih stvari i uputio kotarskom predstojniku, a gvardijan je uputio hitnu molbu na *Ortskomandantur* u Malinskoj, da spasi barem posuđe i bačve. Međutim, sve što je oteto pri trećoj i četvrtoj pljački odvezeno je prema Rijeci i dalje.

Postojala je još jedna optužba prema franjevcima koja je nagnala Nijemce na takvu drastičnu pljačku. Naime, prigodom prve pretrage samostana, tj. 22. svibnja, Nijemci su „pročešljali“ i okolicu samostana,

²⁷ VELČIĆ 2017, 611-612.

²⁸ VELČIĆ 2017, 611-612.

te Milčetić navodi u svom izvješću: „Našli su u sobi sušačkog zubara Feretića nešto praha, čime je njegov radnik Mikičić iz Brzac lomio kamenje u njegovu /Feretićevu/ posjedu što no ga je prije kojih 20 godina kupio od samostana. Ne znam da li i koji fišek /dinamit/ za loviti ribu. To je sam Feretić na Rieci lako priznao i protumačio. To su stvari javne i celom selu poznate. A Otac Anđelko valjda ne ulazi u Feretićeve stvari.“²⁹

Na temelju prispjelog izvješća o. Milčetića, biskup Srebrnić je već idućeg dana, 27. lipnja 1944. godine, pisao Hauptmannu Brinku, komandantu/zapovjedniku pomorske policije (*Wasserschutzpolizeikompanie*) u Malinskoj, i u četiri točke pobija one optužbe koje su pripisane glavotočkom samostanu i franjevcima radi kojih su Nijemci poduzeli tu bezočnu raciju i pljačku njihove imovine.³⁰

Slučaj o. Anđelka Buratovića

Tijekom Drugoga svjetskog rata na Glavotoku je bio gvardijan o. Anđelko Buratović, jak, visok, snažan fratar trećoredac,³¹ no slaboga zdravlja, koje mu se posebno pogoršalo uslijed teških životnih uvjeta u njemačkim zatvorima i u logorima Buchenwald i Dachau tijekom 1944. i 1945. godine. O njemu, njegovu djelovanju i odnosu prema talijanskim fašističkim i njemačkim nacističkim vlastima, kao i prema kasnijoj, poslijeratnoj lojalnoj suradnji s komunističkim vlastima nove Jugoslavije ima prilično kontradiktornih izvještaja i povijesnih prosudbi u koje kanimo u ovom radu dijelom proniknuti.

²⁹ VELČIĆ 2017, 611-612.

³⁰ Cjelovitu tekst Srebrnićeve obrane glavotočkog samostana na njemačkom jeziku vidi u: VELČIĆ 2017, 213-615.

³¹ Anđelko Buratović rođen je u Vrbanju na Hvaru 21. prosinca 1895. godine, gdje je odrastao. Na Školjicu je 1908. godine primljen u sjemenište Franjevac trećoredaca glagoljaša. Tamo je na Veliku Gospu 1911. godine primio redovničko odijelo, svršio novicijat, 1912. položio privremene zavjete a svečane 1916. godine. Bogoslovske nauke završio u Zadru i dijelom u Senju. Za svećenika je zaređen 12. listopada 1919. godine u franjevačkoj crkvi u Hvaru od biskupa Pappafave. Kao mladi svećenik na Školjicu je bio nastavnik na franjevačkoj privatnoj gimnaziji i ujedno vjeroučitelj u Poljani. Nekoliko godina bio je kapelan u Krku i ujedno vjeroučitelj na hrvatskoj i talijanskoj pučkoj školi. Službu vjeroučitelja obavljao je (1937. – 1939.) u Herceg-Novom na pučkoj i građanskoj školi sestara Sv. Križa. Tijekom više godina (Vidi gornju tablicu službi!) obavljao je službu upravitelja raznih župa, a službu gvardijana obavljao je u samostanima: Zaglav, Prvić-Luka, Glavotok i Školjić. Na Školjicu je, osim mladomisničkih godina, proveo i svojih dvanaest posljednjih godina života, gdje je i umro 5. ožujka 1965. godine i tamo pokopan (N. N., 1965, 6-9).

Radi preciznijeg pregleda njegovih službi donosimo tablicu s trajanjima njegovih svećeničkih, pastoralnih službi:³²

BROJ I DATUM ODLUKE IMENOVANJA	NAMJEŠTAJI U DUH. PASTVI	NJIHOVO TRAJANJE	OPASKA
Br. 146 27. 1. 1921.	Neovisni kapelan u Žmanu	Od 01.02.1921. do 31.07.1922.	God. 1, mj. 6.
Br. 477 01. 5. 1923.	Koralni vikar i duh. pomoćnik u Krku	Od 01.05.1923. do 30.09.1925.	God. 2, mj. 5.
Br. 935 30. 4. 1927.	Župski pomoćnik u Vodicama	Od 01.05.1927. do 31.07.1927.	Mj. 3.
Br. 1527 01. 8. 1927.	Župski vikar u Prvić Luci	Od 01.08.1927. do 31.08.1928.	God. 1, mj. 1.
Br. 771 29. 4. 1929.	Dušobrižnik u Ravi	Od 01.03.1929. do 30.11.1929	Mj. 9.
Br. 771 01. 12. 1929.	Dušobrižnik u Žmanu	Od 01.12.1929. do 31.08.1931.	God. 1, mj. 9.
Br. 1466 01. 9. 1931.	Dušobrižnik u Zaglavu	Od 01.09.1931. do 30.06.1937.	God. 5, mj. 10.
Br. 904 14. 6. 1937.	Neovisni kapelan u Rozama	Od 01.07.1937. do 01.11.1939.	God. 2, mj. 3.
Br. 44 07. 1. 1941.	Duhovni pomoćnik u Poljicama na Krku	Od 01.01.1941. do –	

1. Buratović tijekom talijanske okupacije otoka Krka (1941. – 1943.)

Očekivano je da bi jedan uvjereni Hrvat i rodoljub, kakav je bio o. Anđelko Buratović, koji je još tijekom austrougarske vladavine bio zanesen panslavističkim duhom, te već u vrijeme prve talijanske okupacije, nakon Prvoga svjetskog rata „u Zadru i na Školjicu podržavao prototalijanski stav i s mladim ljudima potajno ometao učvršćivanje ugleda i vlasti talijanskih okupatorskih snaga“,³³ kasnije, u vrijeme druge talijanske okupacije otoka Krka 1941. godine, surađivao s talijanskim okupatorima i time opravdavao

³² BAK, *Svećeničke tablice i službe*, interno: *Buratović Kontin o. Anđelko*. U tablici o službi pod rubrikom Ime i prezime duhovnog pastira nalazimo: Buratović Kontin o. Anđelko. Jamačno Kontin je, kao dodatak prezimenu, obiteljski nadimak.

³³ Usp. N. N. 1965, 7-8.

njihovu agresiju!? O tome pišu neki vrlo šturi partizanski arhivski spisi gdje nalazimo jedno svjedočanstvo Nikole Prendivoja, težaka iz sela Brzac, koji „svjedoči kako su Buratović i Vacci“, tj. brigadir talijanske financijske straže u selu Brzac, „jedno vrijeme bili jako dobri prijatelji te da su zajedno odlazili ribariti“.³⁴ Pretpostavimo li da je to istina, to još ne znači da je Buratović bio suradnik okupatora. Ta vojnik koji je po vojničkoj dužnosti u nekom vojnom sastavu ne znači nužno da opravdava ili prihvaća dotičnu ideologiju. Međutim, prema tim istim arhivskim izvorima nalazimo da je „progon gvardijana Buratovića započeo još u vrijeme talijanske okupacije kada je Basco Vacci, brigadir talijanske financijske straže u selu Brzac, podnio nekoliko prijava protiv gvardijana tražeći njegovu internaciju“.³⁵ Ovo naizgled kontradiktorno stanovište prema kojem je brigadir Vacci u isto vrijeme bio tako dobar prijatelj s fratrom Buratovićem, da je zajedno s njim odlazio u ribolov, a s druge strane da bi ga Vacci prijavljivao, optuživao i predlagao za internaciju, zbunjuje!? Ipak, do internacije o. Buratovića tijekom talijanske fašističke okupacije nije došlo.

2. Buratović i njemačka nacistička okupacija otoka Krka

Za o. Anđelka Buratovića bila je pogubnija njemačka, nacistička okupacija otoka Krka. Nakon kapitulacije Italije i odlaska talijanske vojske, na otoku se Krku organiziranije proširilo djelovanje NOP-a³⁶ i bilo je učestalijih susreta partizanskih ilegalaca s fra Anđelkom Buratovićem na Glavotoku. Poljičanin Kuzma Franolić svjedoči da je kod oca Anđelka Buratovića „u samostan dolazio Mato Zec Cotin, iz sela Brzac, i donosio na čuvanje tisak koji je i gvardijan rado čitao“.³⁷ Razumljivo je da je o. Anđelko Buratović rado čitao partizanski ilegalni tisak, kao i to da je Mato Zec Cotin „donosio na čuvanje“ veću količinu toga tiska, jer je u samostanu bilo više prostora i mogućnosti da se ono sakrije negoli u malenoj kući Mata Zeca, gdje bi ga okupator prigodom premetačine lako mogao otkriti.

³⁴ FRANOLIĆ, E. 2016, 80-81. E. Franolić citira izvor: DARI, fond 105, kut. 9, br. 1042.

³⁵ FRANOLIĆ, E. 2016, 80.

³⁶ Usp. KOVAČIĆ 2011.

³⁷ KOVAČIĆ 2008, 154.

To je bio zasigurno jedan od uzročnika što su Nijemci, u četiri navrata u svibnju 1944., opljačkali glavotočki samostan. Naime, u drugom dijelu svoga izvješća o pljački samostana otac Nikola Milčetić navodi i ovo: „Našli su prije moga dolaska, tj. prvi put 22. svibnja, partizanskih novina /letke/ u koru iza oltara u jednom škafalu, a ne ispod oltara jer su svi oltari dolje puni /masivni/, i ništa drugo.“³⁸

Ova gvardijanova izjava vrlo je indikativna i vrijedi je posebno razmotriti. Naime, dan ranije, prije njemačke provale i pljačke samostana, tj. 21. svibnja 1944. godine, samostan su posjetili, posebice oca Anđelka Buratovića, dvojica partizanskih ilegalaca, istaknutih funkcionara Komunističke partije u pratnji Kuzme Franolića iz obližnjih Poljica. Kuzma Franolić kao sudionik tog posjeta o tome piše:

„U toku 1944. god. nekoliko puta su predstavnici NOO-a posjetili Anđelka Buratovića u Glavotoku, razgovarali s njim i donosili mu partizansku štampu na čitanje. Tako su 1944. god. samostan posjetili Mate Mužević, sekretar Kotarskog komiteta KPH Krk, sekretar Okružnog komiteta KPH Hrvatskog primorja Jurica Knez i Kuzma Franolić.

Nijemci su to vidjeli; idućeg dana došli su na Glavotok njemački vojnici iz garnizona u Krku i Malinskoj. Odmah ujutro napravili su premetačinu po cijelome samostanu i u crkvi. Na oltaru ispod pokrivača našli su onu štampu koju su prethodnog dana ostavili navedeni posjetioci. Nakon toga otkrića nastala je po cijelome samostanu velika lomljava. Načisto su porazbijali i pokrali sve što je bilo vrijedno. Hranu i vino su pojeli i popili, a što nisu mogli pojesti i popiti, prolili su i pobacali. Uz takvo njihovo bjesnilo, a bili su pijani, nije teško zamisliti kako su se ponašali prema pateru Anđelku Buratoviću. Izmučenog, navečer su ga potjerali pješice iz Glavotoka u Krk koji je udaljen petnaestak kilometara. Bio je nekoliko dana u Krku u zatvoru, zatim u Rijeci u zatvoru Via Roma, odakle su ga otpremili u koncentracioni logor smrti Dachau. Taj narodni svećenik uspio je dočekati živ kapitulaciju Njemačke i vratiti se u slobodnu Jugoslaviju, na svoj voljeni Glavotok. Nakon

³⁸ Vidjeti Prilog br. 1. na kraju ovoga rada.

povratka pater Anđelo bio je isti onakav kakav je bio prije hapšenja – pravi narodni čovjek. Kratko vrijeme nakon povratka postao je zastupnik Sabora SR Hrvatske. Tu dužnost, uz ostale, obavljao je sve do odlaska u Dalmaciju. Nakon premještaja, u vrlo kratkom je vremenu umro. Ali nije zaboravljen u našem kraju.³⁹

Imamo, dakle, dva opisa istog događaja. Prvi je sastavio o. Nikola Milčetić, samostanski gvardijan, i to nepunih mjesec dana nakon što se to dogodilo, a drugi je sastavio Kuzma Franolić, sudionik tog susreta, ali napisano 42 godine nakon tog sastanka. Stoga su neke Franolićeve netočnosti razumljive (tada npr. nije postojao Sabor Socijalističke Republike Hrvatske, nego Sabor Narodne Republike Hrvatske, nije Buratović iz Rijeke odveden u Dachau, nego iz Trsta). Fra Anđelka Buratovića Franolić oslovljava kao „pravi narodni čovjek“, kao da ostala njegova subraća nisu bili također „pravi“, pa i „narodni“ ljudi, odnosno svećenici kao i Buratović, no to je bio uobičajen način diferencijacije kojom su tadašnji, ali i poslijeratni komunisti razlikovali ljude, odnosno kler na one koji navodno s njima surađuju i njih podupiru i one koji se otvoreno od njih distanciraju, smatrajući komunističku ideologiju s kršćanskoga gledišta neprihvatljivom i nespojivom. Nadalje, vrlo je eufemistička i neuvjerljiva Franolićeva izjava: „Nijemci su to vidjeli...“! Tâ zar je moguće da su Nijemci ovu trojicu partizanskih istaknutih ilegalaca vidjeli i jednostavno pustili da se prošeću tek tako do Glavotoka i da mirno iz njega odu i onda tek sutradan drsko i nasilno nastupaju samo prema samostanu i redovnicima!?

Pišući o tom istom događaju na području općine Poljica, vrstan poznavatelj partizanskih akcija i djelovanja na otoku Krku, publicist i povjesničar Ivan Kovačić navodi: „Bilo je raznih tužakanja pa su tako u Glavotoku uhvatili gvardijana samostana, fra Anđelka Buratovića i fra Srećka Dujmovića.“⁴⁰ Ovo „tužakanje“ djeluje uvjerljivije i može nas dovesti na trag onoga što se stvarno dogodilo. Naime, to tužakanje, prokazivanje, mogli su činiti oni koji su bili protukomunistički nastrojani

³⁹ FRANOLIĆ, K. 1986, 116.

⁴⁰ KOVAČIĆ 2011, 101.

pojedinci kojih je zacijelo bilo i na otoku Krku, ali to „tužakanje“ mogli su činiti komunistički aktivisti, odnosno funkcionari NOP-a koji su već tada bili protuvjerski nastrojeni. Bila je to i komunistička taktika koja je išla i za smišljenim stradavanjem najčešće nevinih civila, samo da bi prouzročila što masovniji revolt naroda prema okupatoru i stvaranje privrženosti NOP-u i odlaska u partizane. Stoga i ovaj glavotočki slučaj izgleda da je na toj liniji. Naime, iz svega proizlazi da su upravo ti posjetitelji samostana, ili pojedinci koje su oni uputili, kriomice podmetnuli taj partizanski materijal u crkvi (svejedno je li pod oltarnikom ili u korskoj ladici!), i zatim dojavili Nijemcima o tobožnjoj suradnji (a moguće i stvarnoj!) glavotočkoga gvardijana s partizanima, s nakanom da se prouzroči suprotan učinak, tj. kažnjavanje nevinih pojedinaca, u tom slučaju redovnika, što bi stvorilo još veće nezadovoljstvo naroda prema okupatoru i odlučnije i masovnije pridruživanje NOP-u.

Naime, nešto slično dogodilo se tri godine ranije u Krasu, kada su partizanski ilegalci tijekom ljeta podmetnuli partizanske letke u peći, u gostinjskoj sobi mladom župniku Nikoli Ilijiću, a onda javili talijanskim karabinjerima samo da bi ga maknuli iz župe i s otoka Krka jer se zanosio uspostavom NDH. Ipak, mladi svećenik Nikola Ilijić izmakao je naoružanim talijanskim karabinjerima skočivši kroz prozor na stražnjoj strani kuće i preko vrta uspio pobjeći i potajno se prebaciti u Crikvenicu, na područje NDH.⁴¹ Bila je to jedna od metoda protuobavještajne službe koja je bila već razrađena i vrlo učinkovita unutar partizanskih jedinica, te ujedno tipični primjer komunističkog političkog makijavelizma i korištenja laži, gdje cilj opravdava sredstvo!

No u slučaju glavotočkog samostana to i nije morao biti slučaj, jer je novoimenovani glavotočki gvardijan, o. Anđelko Buratović doista simpatizirao NOP i surađivao s njegovim lokalnim članovima. O njemu piše u izvješću biskupu Srebrniću njegov redovnički subrat o. Nikola Milčetić sljedeće: „Otac Anđelko je rekao u Krku pred redovnicima da ga je Providnost stavila na Glavotok, da spasi samostan to jest od

⁴¹ Usp. VELČIĆ 2011, 20. Letci, kojima se prijetilo smrću onima koji bi sudjelovali na talijanskim manifestacijama u gradu Krku, danas su pohranjeni u Državnom arhivu u Rijeci, nisu napisani u crkvenim ustanovama, a ni slova pisaćeg stroja nisu onakva kakva su koristile crkvene ustanove onoga vremena!

Glavotok (foto: Denis Lešić)

partizana; dakle se radilo o taktici; jer nije imao sredstava ni zaštitnika od partizanske pogibelji.“⁴² A u nastavku svoga izvješća o. Nikola Milčetić o patru Anđelku navodi i sljedeće: „U sobi /uredu/ Oca Anđelka je potpisani vidio ustaške letake (sic!) od prije oslobođenja (10. travnja 1941.), a hrvatske novine poslie oslobođenja.“ O. Nikola, bojeći se mogućih represalija, u zagradi napominje i ovo: „One ustaške novine je potpisani uništio“.⁴³

Začudno je – kako piše Kuzma Franolić – da su Nijemci „na oltaru ispod pokrivača našli onu štampu koju su prethodnog dana ostavili navedeni posjetioći“. Dakle, Kuzma Franolić izričito spominje da su oni tu štampu prethodnog dana tamo stavili i sakrili je pod oltarnikom (pokrivačem) i sutradan su to njemački vojnici otkrili i radi toga odveli o. Anđelka Buratovića. Postavlja se pitanje: ako je to o. Buratović znao, zašto nije „opasni“ materijal ponio sa sobom i sakrio na tajnije mjesto? Nadalje: kako to da se opis partijskog ilegalca Kuzme Franolića (da je stavljeno pod oltarnik – pokrivač) podudara s njemačkim objašnjenjem da su inkriminirani materijal našli ispod oltara? A jedino o. Milčetić u svom izvješću izričito spominje da je nađeno u korskoj ladici – „škafalu“,

⁴² Vidjeti u Prilogu ovoga rada, br. 1.

⁴³ Vidjeti u Prilogu ovoga rada, br. 1.

tj. na klecalu tik do oltara, gdje obično stoje molitvenici i druge nabožne knjige? U svemu tome izgleda da je biskup Srebrnić bio najbliže istini, a to je da su komunistički ilegalci i posjetitelji dan ranije podmetnuli materijale u crkvi dok su oni s Buratovićem razgovarali u samostanu, a onda kad su se udaljili od samostana, netko od njih to je dojavio Nijemcima i rekao im gdje se inkriminirani materijal nalazi i – sutradan su pronašli materijal u korskoj ladici i odveli osumnjičenog o. Buratovića. Srebrnić je poznao, iz tadašnje antikomunističke literature, bit komunističke ideologije i taktike djelovanja pa mu je to bilo jedino prihvatljivo rješenje. Naime, znao je da su ti propagandni komunistički materijali podmetnuti u crkvi, koja je inače uvijek bila otvorena, samo zato da bi njemačka represija ugrozila redovnike, i time pridobili što masovniji broj pučanstva za NOP. I to je biskup Srebrnić u pismenoj intervenciji/molbi za oslobođenje Buratovića naveo u svom dopisu od 27. lipnja 1944. godine, njemačkom zapovjedniku Brinku u Malinskoj (Hauptmann Brink).⁴⁴ Zato u prvoj točki biskup Srebrnić niječe njemačku tvrdnju da je komunistički propagandni materijal nađen ispod oltara u samostanskoj crkvi, što je zapravo nemoguće jer su oltari masivni, te u isto vrijeme iznosi sumnju da su te letke, pronađene u prvoj ladici korskih klupa iza glavnog oltara, jer je crkva tijekom dana uvijek otvorena i ne postoje vrata koja bi se zaključavala prema koru, već je širom otvoren prolaz koji je samo zastrt platnenom zavjesom, kao što je to i danas, podmetnuli.

Ovu Srebrnićevu sumnju smatramo vrlo utemeljenom, jer da su partizanski aktivisti htjeli partizanske letke dostaviti izričito o. Buratoviću, mogli su to izravno njemu uručiti, a on ih sigurno ne bi „sakrio“ ispod oltarnika, odnosno u korskoj ladici koja je svakom

⁴⁴ Biskup Srebrnić je u svojoj molbi odgovorio na četiri točke. Na prvoj je, s obzirom na propagandnimaterijal, napisao: „(...) Bei der erwähnten Unterredung sagten Sie mir 1/ dass in der Kirche von Glavotok unter dem Altar kommunistisches Propagandamaterial versteckt gehalten worden sei (...)“ – na to mu Srebrnić odgovara: „Bezüglich des ersten Punktes wurde mir gesagt, dass unter dem Altare Propagandaschriften nicht gefunden werden konnten da dies einfach unmöglich ist, denn die Altäre sind in der Kirche alle massiv gebaut. Flugblätter wurden im Chorraum hinter dem Altare, und zwar in einer offen gehaltenen Lade einer Kniebank gefunden, aber da dieser Chorraum keine Tür hat, so ist es sehr leicht möglich gewesen, dass wirkliche Partisanen unbemerkt solche Flugblätter hingelegt haben, um dem Kloster im Falle einer Hausdurchsuchung Unannehmlichkeiten zu bereiten. Jedenfalls ist es ausgeschlossen, dass die Klosterangehörigen die Flugblätter dort gelassen haben, da dies zu kindisch gewesen wäre“ (VELČIĆ 2017, 613-614).

posjetitelju crkve dostupna. Osim toga, velika podudarnost njemačke zabilješke, koja izričito kaže da je tiskani materijal nađen ispod oltara, i kasnijih partizanskih napisanih sjećanja da su materijali bili postavljeni ispod oltarnika (pokrivača) govori da se radi o partizanskom podmetanju. Oni koji su to Nijemcima dojavili omogućili su im da do inkriminiranog materijala bez poteškoće i sigurno dospiju!

Tom je prilikom također bilo podmetnuto samostanu da su se u njemu krojile partizanske uniforme! Stoga Srebrnić u drugoj točki izjavljuje da mu je iz samostana bilo priopćeno da nikome u samostanu nije poznato da su se u njemu šivale partizanske uniforme i da su kod njih pronađene. Budući da tada u samostanu nije bilo ženske posluge, teško je povjerovati da su se redovnici, mahom težaci i ribari, bavili i krojenjem i šivanjem. A da su se kojim slučajem time i bavili, o tome bi zasigurno pisala obilna poslijeratna partizanska literatura. Stoga je Srebrnićev odgovor po tom pitanju bio također decidan.⁴⁵

U trećoj pak točki Srebrnić pobija njemačku tvrdnju da je u samostanu nađen skriveni eksplozivni materijal. Srebrnić decidan odbija da su u samostanu nađene granate i drugo oružje nego samo prah za miniranje stijena, i to u sobi koju je koristio poznati zubar dr. Feretić koji je od samostana unatrag 20 godina kupio posjed za vlastite potrebe.⁴⁶

U posljednjoj, četvrtoj točki Srebrnić pokušava opravdavati to što se u samostanu našlo 50 litara ulja. To nije ništa neobično za samostan koji je bio poznat (još i danas!) po velikom i uzornom masliniku. Štoviše, Srebrnić opravdava tu količinu ulja time što im samo za vječno svjetlo, prema njegovu računanju, mjesečno trebaju tri litre ulja, a to godišnje iznosi 36 litara ulja. Ostatak od 14 litara ulja za ekonomiju samostana je nedovoljno, jer samostan posjećuju gosti, zatim mora uzdržavati druge samostane na otoku, kao i vrhovnu upravu reda. Iz toga proizlazi da nisu mogli ulje prodavati, a niti dati onima kojima su trebali dati.⁴⁷

⁴⁵ Treća je optužba glasila: „3/ dass in selben Kloster Kleidungsstücke von Partisanenuniformen entdeckt seien; (...)“.

U svom odgovoru Srebrnić poručuje: „Zum dritten Punkt wurde mir berichtet, dass niemandem im Kloster bekannt sei, dass im selben Partisanenuniformstücke gehalten, gefunden und weggetragen worden seien.“

⁴⁶ Usp. VELČIĆ 2017, 614.

⁴⁷ VELČIĆ 2017, 614-615.

Iz svega iznesenog Srebrnić zaključuje da nije bilo osnove da se gvardijana samostana p. Anđelka Buratovića odvede u Rijeku i da se tako oštro postupilo 22., 24., 27. i 29. svibnja 1944. godine, pri čemu su vojnici oštetili samostan za najmanje 2000 lira.⁴⁸

Jedan je popis otetih stvari koje su njemački vojnici odnijeli sa sobom iz samostana na Glavotoku o. Ignacije Radić 27. lipnja 1944. dostavio biskupu Srebrniću, a drugi je primjerak izvješća o. Srećko Dujmović osobno uručio na Sušaku povjereniku NDH, dr. Franu Špeharu. U tom dopisu o. Ignacije Radić iznosi biskupu Srebrniću svoje mišljenje glede subrata i starješine glavotočkog samostana o. Anđelka Buratovića. On piše:

„Glede o. Anđelka stvar stoji da se je on doista sa Partizanima i previše i veoma neoprezno miješao. Bio je ovđe i Blažić i s njim konferirao. S toga stanovišta ga ne možemo braniti. Ja bi najvolio, da o. Anđelo za koje vrijeme, dok prestane bura, bude dakako (možda: daleko) od Glavotoka, a možda i od Krka. Ali se nebi smjelo znati, da mi sugeriramo kod Vas takvo rješenje. Bojmo se onda, da bi s druge strane mogla nas stići kakva nezgodna reakcija. Ja sam o. Anđelu toliko i poručio, ali ne znam hoću li uspjeti. Najbolje bi bilo da ga Vlasti prebace u Hrvatsku i stave makar i pod paskom, na raspoloženje Provincijalatu (Ksaverska 49d). Kad bi mogli u ovom pravcu sugerirati, bilo bi, mislim, najbolje.“ Prije potpisa i pozdrava o. Ignacije zaključuje: „Izvinite na slobodi“.⁴⁹

Iz Srebrnićeva dopisivanja proizlazi da je o. Anđelko Buratović 27. lipnja 1944. još bio u riječkom zatvoru, a 1. srpnja piše hrvatski povjerenik NDH u Rijeci, dr. Fran Špehar i navodi da je o. Anđelko Buratović u „Carceri giudiziarie“ u Trstu.⁵⁰ U zamolbi dr. Špeharu

⁴⁸ „Aus dem Angeführten folgt von selbst Klarheit, dass keine triftigen Gründe angegeben werden können, warum man gegen den Klostervorsteher *P. Angelus Buratović*, der in Fiume eingekerkert ist, und gegen das Kloster so streng vorgegangen sei, denn dem Kloster wurde in den Tagen von 22., 24., 27. und 29. Mai, wo dort von den Soldaten Plünderungen vorgenommen worden sind, ein sehr grosser Schaden zugefügt. Die Klosterangehörigen schätzen denselben nach dem Wert, den die weggetragenen Gegenstände jetzt besitzen, auf mindestens zweihunderttausend Lire“ (VELČIĆ 2017, 615).

⁴⁹ Vidjeti: VELČIĆ 2017, 617.

⁵⁰ U istom zatvoru u Trstu nalazio se već više vremena P. Atanazije Ogdek, Poljak, iz nekadašnje poljske kolonije u Malinskoj. On je kao dušobrižnik bio namješten u Senjskoj biskupiji, ali već od početka na teritoriju Nezavisne Države Hrvatske.

Srebrnić predlaže da isposluje od njemačke vlasti da se ta dva svećenika prebace na teritorij NDH, uz naredbu da ne smiju napustiti teritorij NDH, tj. onako kako je to biskupu Srebrniću savjetovao o. Ignacije Radić.⁵¹

U međuvremenu, nepoznata osoba u Trstu 28. lipnja 1944. napisala je da je upravo tog dana o. A. Buratović otputovao za Njemačku s ostalim prijateljima, odnosno zatvorenicima.⁵²

Srebrnić je, dakle, intervenirao za o. Buratovića upravo onako kako ga je o. Radić zamolio, tj. da bude prebačen na teritorij NDH. Međutim, to se nije dogodilo. Buratović je odveden put njemačkih koncentracijskih logora. Odvođenje gvardijana Buratovića iz Glavotoka odjeknulo je i u Zagrebu, tj. na teritoriju NDH. Naime, i neko ministarstvo NDH zauzimalo se preko dr. Nika Dubokovića, konzula NDH u Rijeci, za oslobođenje Buratovića. Tako 20. srpnja 1944. konzul Duboković piše biskupu Srebrniću kako mu je u Rijeci rečeno da se radilo „o nekoj količini eksploziva i subverzivne literature nadjene u samostanu“. Kratko Dubokovićevo pismo Srebrniću završava molbom: „Molim stoga Vašu Preuzvišenost da bi mi blagoizvolila saopćiti mišljenje Ordinarijata o tom slučaju, pa bi zatim pokušali još nešto“.⁵³

Buratović je najprije bio zatvoren u Buchenwaldu, a potom je dopremljen u Dachau, gdje je tamnovao zajedno sa svećenicima Živanom Bezićem, Albinom Kordićem, kardinalom Josefom Beranom, praškim nadbiskupom i brojnim drugim svećenicima koji su podlegli neljudskim torturama, te Bezić stoga Dachau s pravom zove „najvećim svećeničkim grobljem u svijetu“.⁵⁴ Buratović je u logoru izgubio 30 kilograma, no ipak, zajedno s ovim gore spomenutima doživio je u travnju 1945. godine dan oslobođenja iz Dachaua i vratio se u svoj Glavotok.

⁵¹ Usp. VELČIĆ 2017, 617.

⁵² Na maloj notnoj cedulji netko je napisao: „Padre Angelo è partito oggi per Germania cogli altri amici.“ Vidjeti i: VELČIĆ 2017, 616.

⁵³ VELČIĆ 2017, 618.

⁵⁴ BEZIĆ 1975, 212.

3. Buratović u novoj Jugoslaviji

Povratkom iz nacističkog logora Dachau, nakon završetka Drugoga svjetskog rata o. Anđelko Buratović u novonastaloj Jugoslaviji bio je predložen i imenovan za zastupnika u Narodni sabor Hrvatske i dodijeljena mu je služba povjerenika za vjerske poslove. Kao takav ušao je na liste kandidata prilikom glasovanja. Premda su glasovanja u jednopartijskom sustavu lako režirana i manipulirana, i po pitanju kandidata i po ishodu glasovanja, i Buratović je ušao na listu kandidata za Ustavotvornu skupštinu, premda se moglo znati tko će zapravo pobijediti na izborima. Tako je u *Primorskom vjesniku* – glasilu Jedinostvene narodne fronte Hrvatskog primorja od 24. listopada 1945., u članku pod naslovom „Hrvatsko Primorje birat će na izborima za Ustavotvornu Skupštinu najbolje svoje sinove, prvoborce i organizatore narodnoga ustanka“, na drugoj stranici predstavljen o. Buratović kao jedan od kandidata. Predstavljen je čitateljima ovim tekstom:

„Buratović o. Anđelko. Vijećnik Nar. Sabora Hrvatske, Povjerenik Komisije za vjerske poslove, gvardijan samostana na Glavotoku. Rodjen je 21. XII. 1895. god. u Vrbanju na otoku Hvaru. Kao sin imućnije seljačke obitelji svršio je gimnaziju u Krku, a bogoslovni fakultet u Zadru i Senju. Kao narodni svećenik – glagoljaš došao je 1919. god. u sukob sa Talijanima koji su onda okupirali Dalmaciju i zbog svog držanja bio je nekoliko puta zatvaran. Vršio je dužnosti u više dalmatinskih mjesta kao župnik, kateheta i profesor, te je uvijek ostao vjeran narodu i zato bio neobično obljubljen. 1940. god. prima dužnost gvardijana samostana Glavotoka na otoku Krku. Po dolasku Talijana biva stalno proganjan i šikaniran, pa se nalazi pod stalnom paskom zbog njegovog ugleda u narodu. Njegov samostan nazvan je partizanskim samostanom i zbog stalnih tužbi više je puta bio podvrgnut ispitivanjima. To se je još pogoršalo kad su došli Nijemci, koji su pet puta (!?) opljačkali samostan i na koncu uhapsili 1944. god. oca Buratovića. Nakon dugotrajnog boravka po zatvorima otpremljen je u konclogor Buchenwald, a odatle u Dachau, gdje je proveo skoro godinu dana po najtežim

okolnostima. Zbog toga je teško obolio i vratio se nakon oslobodjenja potpuno iscrpljen, oslabivši za 30 kilograma. Sada se opet nalazi na starom mjestu u Krku...“⁵⁵

Iste je godine izabran za narodnog poslanika Hrvatskog primorja. Možemo ga, dakle, usporediti s mons. dr. Svetozarom Ritigom, ministrom bez fotelje i angažiranim političkim radnikom nakon rata.

No na te službe kao redovnik - svećenik nije mogao jednostavno stupiti bez prethodnog dopuštenja svojih redovničkih / crkvenih poglavara.

4. Buratovićev unutarcrkveni status

Buratović je bio i ostao prije svega – redovnik. Kao takav podložan je svojim redovničkim i biskupijskim poglavarima. No to je pitanje stao rješavati tek u listopadu 1945. godine. Bilo je to uostalom pitanje njegove savjesti. Stoga je 15. listopada 1945. godine pisao krčkom biskupu Srebrniću, izražavajući svoje sumnje i ujedno moli potrebne crkvene dozvole i ovlaštenja. Buratović piše Srebrniću:

„Sadašnje vlasti su me molile da se poprimim kao zamjenik kandidata na kandidatskoj listi N. F. Hrvatske za narodnu Skupštinu. Ja sam u prvi čas prihvatio. Kasnije sam došao u sumlju, (!) da li se zbilja mogu prihvatiti iza kako sam vidio da u Crkvenom Jusu Can. 139 stoji: „*Senatorum aut oratorum legibus ferendis quos deputatos vocant, munus ne sollicitent /clerici/ neve acceptent sine licentia S. Sedis in locis ubi pontificia prohibitio intercesserit*“.

Molio bi vas, Preuzvišeni, da mi odgovorite, da li postoji u ovom slučaju kakva zabrana u tom smislu i kako se ima tumačiti riječi „*in locis ubi pontificia prohibitio intercesserit*“, jer ne bi nipošto želio učiniti nešto što Crkva zabranjuje.

U koliko je pak dovoljna samo Vaša dozvola u ovom slučaju molim, da mi ju izdadete“.⁵⁶

⁵⁵ „Hrvatsko Primorje birat će na izborima za Ustavotvornu Skupštinu najbolje svoje sinove, prvoborce i organizatore narodnog ustanka“ (*Primorski vjesnik. Glasilo Jedinственe narodne fronte Hrvatskog primorja*, god. III., br. 217., Sušak, 24. X. 1945., str. 2).

⁵⁶ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno br. 156. Buratovićevo pismo Srebrniću, Glavotok, 15. X. 1945.

Na ovu Buratovićevu zamolbu odgovorio mu je biskup Srebrnić već 19. listopada 1945. godine i, kao crkveni legalist, traži ponajprije od Buratovića pismenu dozvolu koju su trebali izdati njegovi redovnički poglavari. Stoga mu Srebrnić piše:

„Na Vaše cijenjeno pismo od 15. o. mj. odgovaram koliko slijedi: Kao redovnik morali biste prema Pravilu i Konstitucijama svoga Reda i u smislu Crkvenog Zakonika u svojoj stvari najprije ishoditi dozvolu svoga Prepoštovanoga O. Provincijala kao svoga izravnoga poglavara i tu dozvolu meni predložiti, da mogu na njezinu temelju postupati. Međutim je rješenje tog pitanja regbi zakasnilo, jer je opće poznato, da ste već prihvatili imenovanje vijećnika Narodnoga Sabora Hrvatske kao i kandidaturu u narodne odbore kod minulih i predstojećih izbora.“⁵⁷

Buratovićeva zamolba ostala je praktički bez biskupove dozvole. Stoga je Buratović opet pisao Srebrniću u nedatiranom dopisu (sic!), koji je Srebrnić primio tek 29. listopada 1945. godine. U pismu Buratović objašnjava:

„Ja sam se svojedobno bio prihvatio imenovanja Vijećnikom nar. Sabora Hrvatske dozvolom mojeg mp. Provincijala O. Lovra Hrzić i to 23/VII. t. g. kad sam bio lično kod njega u Zagrebu. (...) Kao zamjenika kandidata na listi za saveznu Skupštinu pitao sam bio dozvolu ovdje na Glavotoku u mp. O. Ignacija Radić, gen. komesara. (...) Na temelju tih dozvola ja sam se bio poprimio, a i suviše zbog toga, što mi je bio poznat Vaš opoziv na zabranu od 17. X. 1944. god. (...) Nadam se Preuzvišeni, da ćete mi iza gornjeg razjašnjenja rado odgovoriti na moje pismo od 15. X. t. g.“⁵⁸

Na ovo nedatirano Buratovićevo pismo, koje je Srebrnić primio 29. listopada, već je sutradan, 30. listopada, Srebrnić spremno odgovorio:

„Na Vaše cijenjeno pismo /ne nosi nadnevka/, koje sam jučer primio, odgovaram ovo:

⁵⁷ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno br. 156. Srebrnićevo pismo Buratoviću, Krk, 19. X. 1945.

⁵⁸ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno broj 156. Buratovićevo nedatirano pismo Srebrniću.

U svojem pismu od 19. o. mj. zatražio sam od Vas, da mi dozvolu svoga p. n. O. Provincijala predložite, da mogu na njezinu temelju postupati. Međutim Vi toga nijeste učinili, nego se samo pozivate na sastanke s p. n. Provincijalom o. L. Hrzićem i p. n. Generalnim Komesarom O. Ign. Radićem kod kojih ste od njih dotične dozvole usmeno zapitali. Kako se radi o vrlo važnoj stvari, to Vas molim, da mi dotične dozvole u obliku pismenih isprava na uvid dostavite. Netom mi ih predočite, uredit ću pitanje, kako to sama stvar traži.⁵⁹

Trebalo je o. Anđelku ipak neko vrijeme dok dobavi zatražene dekrete iz Provincijalata u Zagrebu. No ipak 30. studenoga 1945. biskup Srebrnić bilježi u svom Prezidijalu: „P. n. Anđelku Buratoviću dozvoljava se na temelju dozvole njegova p. n. Provincijala Hrzića, da može vršiti službu zamjenika narodnog zastupnika za ustavotvornu skupštinu. d. d. 30. XI. 1945. sa 2 priloga“.⁶⁰

5. Buratovićeve intervencije u prilog obrane biskupa Srebrnića

U rasponu od samo godinu dana, tj. od završetka Drugoga svjetskog rata i uspostave nove državne tvorevine FNRJ, odnos između biskupa Srebrnića i franjevca Buratovića promijenio se gotovo obrnuto proporcionalno. Dok je ranije Srebrnić zdušno i promptno intervenirao kod njemačkih okupacijskih vlasti da se zatočeni Buratović pusti na slobodu, padom nacifašizma i nastupom jugoslavenskog komunizma, tj. promjenom vlasti, biskup Srebrnić postaje zatočenik novog režima, a Buratović jedan od dužnosnika u novoj državi. Naime, Buratović je odmah nakon oslobođenja, već u srpnju 1945. godine postao vijećnik Narodnog sabora Hrvatske i povjerenik Komisije za vjerske poslove, ali i dalje je ostao gvardijan samostana na Glavotoku. Budući da je biskup Srebrnić samo dva dana nakon oslobođenja Krka, tj. 19. travnja 1945. godine bio osumnjičen i odveden iz Krka,⁶¹ sada je Buratović bio u prilici

⁵⁹ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno broj 156. Srebrnićovo pismo Buratoviću, Krk, 30. X. 1945.

⁶⁰ BAK, *Uredžbeni zapisnik, Presidialia 1943-1957.*, broj 100., godina 1945., broj 184.

⁶¹ VELČIĆ 2014, 89-120.

da se zauzme za Srebrnića. Tako je Buratović u jednom od svojih izvješća Komisiji za vjerske poslove Federalne Hrvatske, kao povjerenik Komisije, izvijestio da je biskup Srebrnić, i to dok je bio pod istragom, povukao svoju okružnicu preko Odsjeka za zaštitu naroda (OZNA) na Sušaku.⁶² Naime, Srebrnić je bio optužen da je pismom od 17. listopada 1944. zabranio svećenicima i vjernicima svako aktivno sudjelovanje ili pomaganje onih organizacija koje ovise o Komunističkoj partiji Jugoslavije.⁶³ U Srebrnićevu slučaju, i tijekom rata i u poraću, bio je uključen i dr. Svetozar Ritig. On je posjetio biskupa Srebrnića dok je bio zatvoren na Sušaku i savjetovao mu da napiše objašnjenje svojeg postupka, tj. svoju obranu, što je Srebrnić i učinio.

Međutim, kad je dr. Ritig obilazio biskupe po Jugoslaviji prije Biskupske konferencije, koja se imala održati u rujnu 1945. s ciljem da biskupi na konferenciji zauzmu „pravilan stav“, nije ga posjetio. Tadašnji tajnik Biskupskog ordinarijata Ivan Žic zna zašto Ritig nije posjetio biskupa Srebrnića, „budući da je sam napadao biskupa Srebrnića, nije mu se dalo lično posjetiti ga, već je 30. srpnja 1945. poslao trećoredca O. Anđelka Buratovića da on pođe, navodno urediti s biskupom u vezi s poznatom okružnicom od 17. listopada 1944., jer je Buratović bio postao narodni poslanik. Međutim, bio je cilj vidjeti što biskup misli“.⁶⁴ Biskup Srebrnić taj spomenuti spis nije nikad objavio, a u primljenom Ritigovu izvješću, gdje je ostavio prazni prostor za naknadno upisivanje, Srebrnić je svojom rukom napisao: „Spis nije bio nikada objavljen, jer nije odgovorio intencijama KP, pače bijaše s tim intencijama u sukobu“.⁶⁵

⁶² Usp. AKMADŽA 2009, 278.

⁶³ Usp. VELČIĆ 2014, 89-120.

⁶⁴ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, br. 77., interno br. 23., str. 13. U Ritigovu izvješću o susretu sa Srebrnićem izričito piše: „Konačno smo donekle objasnili i pitanje krčkoga biskupa Srebrnića. Ne mogući (!) radi svoje javne polemike stupiti s njime u lični dodir, zamolio sam druga O. Anđelka Buratovića, člana Hrvatskoga sabora, i svećenika njegove biskupije, da on to učini. Bio sam ga upozorio, da zabrana biskupa Srebrnića od 17. listopada 1944. također se i na njega odnosi, pa treba da pitanje s njime lično uredi. On je bio pošao 30. VII. i s njim je iskreno i otvoreno raspravio ovo pitanje. Biskup je bez teškoće izjavio, da je njegova okružnica od 17. X. 1944. postala bespredmetna uslijed promijenjenih prilika političkih. Buratović je potanko informirao biskupa o svim crkvenim i političkim prilikama. Dr. Srebrnić je o sadašnjem stanju potpuno neobaviješten, jer ne prima nikakvih novina. Vapi za slobodom, jer se ne osjeća ni u kojem pogledu krivim. Drugu Buratoviću je obećao /str. 4-5/ odmah izdati spis, kojim će staviti izvan kreposti svoju famoznu okružnicu od 17. X. 1944. spis je datiran ... a doslovce glasi: (...)“ Vidjeti dokument: Izvještaj dra S. Ritiga o crkvenim i političkim prilikama u Istri i Hrvatskom Primorju početkom kolovoza 1945., u: BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno br. 203., str. 4-5.

⁶⁵ Izvještaj dra S. Ritiga o crkvenim i političkim prilikama u Istri i Hrvatskom Primorju početkom kolovoza 1945., u: BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno br. 203., str. 5.

Srebrnić je izjavio da je dotična okružnica postala bespredmetna zbog promijenjenih političkih prilika, ali je iskoristio priliku i izrazio želju da ga posjete Ritig i Buratović. To su oni učinili 4. kolovoza 1945. godine.⁶⁶ U izvješću s toga susreta dr. Ritig je zapisao: „(...) Pokušao je odbiti sve ono, što smo mu obojica, drug Buratović i ja, u dugotrajnom razgovoru od dva sata dne 4. kolovoza, prigovorili i o čemu smo se s njime objašnjavali. Pokušao je, da oslabi nesretnu stilizaciju svojih pisama, pisanu u brzini, u nervozi. Treba pojedina mjesta tumačiti iz konteksta i širokim shvaćanjem cijeloga njegova nastojanja, da spasi što više naroda, kome je uvijek želio biti otac i branitelj. Zato je na ponekim mjestima pošao predaleko.“ I nastavlja Ritig: „Obojica smo se, Buratović i ja, složili u mišljenju i uvjerenju, da se Srebrnićovo gledanje na naše prilike iz temelja preobrazilo i dođe li na Konferenciju jugoslavenskog episkopata, ne će tamo činiti nikakvih poteškoća, nego će poduprijeti pravilan stav i rad.“⁶⁷

6. „Drug“ Buratović postaje fizička zaštita biskupu Srebrniću

Kad su se u siječnju 1946. godine spremale demonstracije u gradu Krku, a prema nekima i fizička likvidacija biskupa Srebrnića, odlučio se Srebrnić skloniti na Glavotok kod oca Buratovića. U pratnji biskupa Srebrnića, kao sudionik toga bijega iz grada Krka bio je pop Ivan Žic, koji ovako o tome piše:

„Dana 21. siječnja 1946. govorilo se u Krku, da milicijoneri traže odjela civilna, jer će sudjelovati u demonstracijama, izvuć biskupa na cestu i linčovati. Ja sam na to biskupa upozorio, a on je odlučio poći na Glavotok gdje se nalazio O. Anđelko Buratović, trećoredac član Sabora Hrvatske, povjerenik Komisije za vjerske poslove. U suton sam po njegovoj želji pošao i ja s njime. Pošli smo da nas

⁶⁶ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, br. 77., interno br. 23. str. 14. Dr. Ritig tu odluku ovako tumači: „Medutim se istoga dana biskup Srebrnić obratio pismom, da bi ga O. Buratović ili i ja ponovno pohodio. Odlučio sam odazvati se pozivu i ne propustiti nijedne prilike, da raščistimo pitanje njegova učestvovanja na konferenciji jugoslavenskih biskupa u rujnu.“ Vidjeti: Izvještaj dra S. Ritiga o crkvenim i političkim prilikama u Istri i Hrvatskom Primorju početkom kolovoza 1945., u: BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno broj 203., str. 5.

⁶⁷ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, br. 77., interno br. 23. str. 14-15. Ovaj citat je Žic preuzeo iz dokumenta: Izvještaj dra S. Ritiga o crkvenim i političkim prilikama u Istri i Hrvatskom Primorju početkom kolovoza 1945., BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno broj 203., str. 5.

nitko ne zapazi pješice prema Glavotoku uvijek misleći, da možemo biti napadnuti iza neke gromače. Naročito tiho i žurno morali smo prolaziti kroz sela Linardići, Milohnići i Brzaci. Bilo je već tamno. Kad smo došli u Brzaci bilo je i nešto snijega. Biskupu je kliznulo i pao je na lice, te ogrebao lice. Ja sam ga dalje vodio pod ruku. Kako nismo vidjeli pošli smo po klanacu prema Zapadu – prema moru. Kad smo opazili, da smo pogriješili put vratili smo se. U jednoj kući bio je rasvjetljeni prozor pa sam pošao tražiti informacije, da nadjemo pravi put prema Glavotoku. Tako smo, mislim, iza 10 sati navečer (str. 22-23) došli na Glavotok. Tu smo prespavali. Sutradan ja sam se pješice vratio, a biskup je ostao na Glavotoku. (...) Na poticaj biskupov, O. A. Buratović je o tome pisao predsjedniku vlade Dr. Vl. Bakariću i Predsjedniku Kotarskog narodnog odbora (Prs br. 5, 6, i 11 / 1946.).“⁶⁸

Kao povjerenik Komisije za vjerske poslove Krk – Glavotok (sic!), i ujedno kao član Narodnog sabora Hrvatske, Buratović je promptno reagirao već sutradan, 22. siječnja 1946. godine, dopisom predsjedniku Kotarskog narodnog odbora u Krku. Buratović ovako opisuje slučaj:

„Ovo Povjereništvo Komisije za vjerske poslove pri Pretsjedništvu Narodne Vlade Hrvatske saznaje za nemili slučaj koji se je dogodio dne 21. I. tek. mjeseca u Krku i to pred biskupskim dvorom u 7 sati navečer.

Iza mitinga koji se je održao u hotelu Jugoslavija pošla je jedna grupa omladinaca medju njima i gimnazijalci pred biskupski dvor i tu demonstrirala. Čuli su se razni povici protiv biskupa i svećenstva te napokon porazbijali nekoliko prozora na biskupskoj palači.

Ovakav postupak većina vjernika i gradjanstva najoštrije osudjuje jer se s time ne postizava nikakvog ploda a direktno se povredjuju vjerski osjećaji vjernika. Vjerska sloboda zagarantirana je Ustavom, a podpirivanje vjerske mržnje kažnjava se zakonom.“⁶⁹

⁶⁸ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, br. 77., interno br. 23. str. 22-23.

⁶⁹ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno broj 5/1946. Buratovićevo pismo Predsjedniku Kotarskog Narodnog Odbora u Krku, Krk – Glavotok, dne 22. I. 1946.

Glavotok (foto: Denis Lešić)

Još detaljnije izvješće, ali i komentar toga nasilnog čina, Buratović je uputio 31. siječnja 1946. godine dr. Vladimiru Bakariću, predsjedniku Vlade Federalne države Hrvatske. Bojeći se negativnih posljedica takvih napada za samo društvo, Buratović piše:

„Druže Pretsjedniče! Molim Vas, da poduzmete shodne mjere, e bi se slični izgredi za uvijek onemogućili, jer nam u narodu i u svijetu neizmjerne štode. Ako budemo izgubili Trst, Goricu, Istru, to će biti stalno i radi toga, jer ondješnji narod ne će doživljavati na vlastitoj koži i u svojoj sredini stvari, kako se danas kod nas protiv Biskupa i protiv Crkve, što je isto, odvijaju, to više jer nema slobode štampe i nikakove mogućnosti, e bise novinsko huckanje protiv pojedinih Biskupa, puno laži, podvala, kleveta, i iskrivljanja, moglo raskrinkavati i odbijati.“⁷⁰

Ovako jasno promišljanje stvarnosti u tom vremenu bilo je zasigurno hrabro, otvoreno, a sigurno je pritom Buratović mislio i na biskupa Srebrnića koji je upravo tada doživljavao medijske napade, koje glavnina naroda zasigurno nije odobravalala, niti je vjerovala novim totalitarnim vlastodršcima.

Ne zna se točno koliko je Srebrnić ostao na Glavotoku, ali je već 4. veljače 1946. u Krku napisao jedan komentar njegove ranije „Spomenice...“ od 5. kolovoza 1945. godine, u kojoj piše i objašnjava o. Anđelku Buratoviću „kako je došlo da su ga Talijani na trgu fotografirali i neke druge stvari, osobito to kako se kleveće, da je pak kanonik Mrakovčić pronevjerio 30.000 Lira od činovničkih plaća za prosinac 1944. Uopće se nije radilo o kanoniku Mrakovčiću, koji je bio već više od dvije godine mrtav, nego o činovniku Martinu Mrakovčiću – i ne o pronevjeri nego što je zadržao za sebe – odnosno kao taksu za partizane“.⁷¹

Već 6. veljače 1946. godine piše biskup Srebrnić Buratoviću u Glavotok i dostavlja mu u pravitku u dva primjerka svoju „Spomenicu“ i svoj „Komentar“ na istu, s molbom da ih pročita, uvjeren da će odmah uvidjeti kako je apsolutno neopravdano sve ono što mu se predbacuje, i

⁷⁰ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno broj 6/1946. Buratovićevo pismo Predsjedniku Vlade Federalne države Hrvatske, dr. Vladimiru Bakariću. Glavotok na Krku, 31. I. 1946.

⁷¹ Usp. BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, br. 77., Interno br. 23., str. 23.

da je jedino njegov stav „protiv komunizma“ i od opasnosti da se među njegovim vjernicima isti ne proširi. To je, prema Srebrniću, bio glavni razlog da ga se progoni: „Još za Uskrs 1944. osudili su me na smrt radi toga, što sam u korizmenoj poslanici te godine napisao poglavlje protiv komunizma. (...) Da su me tada osudili na smrt, saopćili su mi p. n. generalni vikar Senjskoga Biskupa Martin Bujanj, veliki župan Senjski i ministar – državni tajnik dr. Turina, koji su za to doznali od raznih ozbiljnih faktora. Od novembra 1944. naprijed započeli su žestoku kampanju protiv mene u svojim novinama.“⁷²

Iz toga popratnog pisma vidi se kako i koliko je Srebrnić imao povjerenja u Buratovića, i – zahvalnost prema njemu: „(...) Vi ste u petak 25. siječnja u Krku protestirao protiv toga osobito s razloga, jer to odbija narod u Istri i Gorici i Trstu od Jugoslavije. Zahvalan sam Vam na tome. (...) Međutim na sve ću zaboraviti i preko svega ću preći, ako Vam uspije, da se uspostave snošljivi ili još bolje prijateljski dodiri između sadanjih nosioca vlasti u Krku i crkvenih faktora kod nas. Molim, poradite oko toga! Zaslužno ćete djelo učiniti. I dođite što prije u Krk!“⁷³ Znak je to međusobnog povjerenja između Srebrnića i Buratovića. Čak ga Srebrnić potiče da napiše jedno protestno pismo dr. Bakariću radi napada na Biskupsku palaču 21. siječnja 1946., što je Buratović i učinio i kopiju tog spisa proslijedio i Srebrniću na znanje. To je pismo napisao predsjedniku Vlade dr. Bakariću 12. veljače 1946. godine i uz ostalo navodi i ovo:

„Pripominjem i to da sam ja primio već tri dana obavijest iz Krka / nalazim se na Glavotoku preko 3 sata daleko od Krka / da i nekoji milicionari traže civilna odijela kod svojih pristaša u Krku, jer da spremaju navalu na Biskupski Dvor i na samoga Biskupa. I sam Preuzv. Biskup doznao je na vrijeme za tu navalu te se došao sklonuti kod mene na Glavotok gdje je bio ostao 15 dana. Kad sam dočuo da je napadaj bio doista izvršen pošao sam lično u Krk na Kotarski N. O. i tu predočio kako su takvi izgredi škodljivi za našu opću narodnu stvar, jer narod je taj ispad jednodušno osudio. Dapače bilo je iza toga slučajeva da su nekoji roditelji došli u Krk

⁷² BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno br. 10/1946. Srebrnićevo pismo, Krk, 6. II. 1946.

⁷³ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno br. 10/1946. Srebrnićevo pismo, Krk, 6. II. 1946.

da prekore svoju djecu zbog sudjelovanja u tim izgredima i zaprijetili im se da će ih pozvati kući ako bi ponovno počinili što slična. Djeca su se opravdavali da oni nijesu krivi, jer da su morali tim izgredima prisustvovati. (...) Ja lično nastojim oko toga da se uspostave snošljivi i prijateljski odnošaji između sadanjih nosioca vlasti u Krku i crkvenih faktora. Ja sam o tome već raspravljao sa Preuzv. Biskupom Srebrničem i on mi je izjavio da je i to njegova vruća želja. Također i civilni faktori ne bi bili proti tome.“⁷⁴

O demonstracijama koje su održane u siječnju 1946., tek na kraju godine, 29. prosinca 1946., o. Buratović, kao povjerenik vjerske komisije, piše vjerskoj komisiji u Zagreb o demonstracijama i povicima što su đaci đaćkog internata u Krku tri puta činili pokraj biskupije na izboru za Sabor NRH dana 10. studenoga 1946. godine. Opet se to opetovalo dana 29. studenoga 1946. na obljetnicu proglašenja FNRJ (Prs br. 80/1946.).⁷⁵

7. Buratović kao saborski vijećnik

Na petom zasjedanju Sabora NRH u Zagrebu 30. kolovoza 1946. godine, na šestoj sjednici pale su teške uvredljive i grube riječi na Crkvu i svećenstvo jer su se među narodom počele širiti priče o navodnim viđenjima, i raznovrsnih „prikazivanjima“ i razna „čuda“, koja su uzbudila javnost. Premda su se Crkva i svećenstvo distancirali od tih pojava, bili su kolektivno prozvani kako „popovi zaluđuju narod“ ili pak da su čak Strossmayer i njemu slični i svi odreda bili „crvena gospoda s crnim dušama“. Tom su prigodom prisutni svećenici, vijećnici dr. Frane Didović iz Splita i o. Anđelko Buratović dostavili jednu izjavu i njihov protest poslali biskupu Srebrniću sa zamolbom da ostalih šest primjeraka proslijedi splitskom biskupu Bonefačiću da po jedan primjerak istoga proslijedi biskupima u Šibeniku, Hvaru, Dubrovniku i Mostaru, što je Srebrnić sa svojom popratnicom od 5. rujna 1946. godine spremno i učinio.⁷⁶

⁷⁴ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno br. 11/1946. Buratovićevo pismo Predsjedniku Vlade Federalne države Hrvatske, dr. Vladimiru Bakariću. Glavotok otok Krk, 12. II. 1946.

⁷⁵ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, br. 77., Interno br. 23, str. 24.

⁷⁶ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno br. 61/1946. Buratovićeva i Didovićeva Izjava u Saboru N.R.H. od 30. kolovoza 1946. na VI. sjednici.

8. U Komisiji za vjerske poslove

Smijemo reći da je Buratović kao povjerenik vjerske komisije znao promptno djelovati kad bi se u društvu pojavila neka očita protuvjerska djelovanja, a njih je zacijelo bilo. Tako se dogodilo na dan izbora za Sabor FNRH, u nedjelju 10. studenoga 1946. godine, kad su mladići i djevojke iz oba internata u Krku u rano jutro i po kiši bili poslani na ulice da manifestiraju tobože važnost i veličinu dana. Oni su, pak, tri puta prošli „Biskupskom ulicom“, i to upravo u vrijeme kad se u katedrali održavala misa s narodom. Omladinci su se vani derali i uzvikivali: „Dolje crne mantije“, „Dolje crna reakcija“.⁷⁷

Slična se stvar ponovila 29. studenoga, na Dan Republike, ili kako to bilježi Buratović, na „godišnjicu proglašenja FNRH“. Djeca iz oba internata vikala su pred stolnom crkvom: „Dolje biskup, dolje Stepinac, dolje Srebrnić“ i slično.⁷⁸ Stoga se s pravom Buratović pita u tom dopisu „koja veza postoji između proglašenja FNRH i vikanja: ‘Dolje Biskup, dolje Stepinac, dolje Srebrnić?!’“ (...) „Počesto zapaža se od spomenutih djaka i ovo: kad prolaze ulicama ili kad nose alat na rad ili iz rada, čuje ih se na zaprepaštenje ljudi, kako ružno psuju Boga i Majku Božju(...)“⁷⁹ Savjetujući Ministarstvo prosvjete kako da postupi u takvim slučajevima, Buratović zaključuje svoj dopis ovim svjedočanstvom: „Potpisani je nedavno upitao slučajno jednoga oca zašto nije svoje dijete dao u gimnaziju u Krku, a on mu odgovori: ‘Neću, da mi se ne pokvari.’ Ovakvom odgovoru suvišan je komentar.“⁸⁰

Neosporno je da je o. Buratović računao na providnost i onda kada je prihvatio službu visokoga političkog dužnosnika u karikama vlasti nove Jugoslavije. Smatrao je da će tako moći pridonijeti nekom boljitku, bilo svojoj zajednici, bilo pojedincima iz crkvenih redova koji su često bili na udaru vlasti pod diktatom Komunističke partije. Tako je zasigurno

⁷⁷ Usp. BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno br. 80/1946. Buratovićevo pismo Komisiji za vjerske poslove u Zagrebu, Krk, 29. XII. 1946.

⁷⁸ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno br. 80/1946. Buratovićevo pismo Komisiji za vjerske poslove u Zagrebu, Krk, 29. XII. 1946.

⁷⁹ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno br. 80/1946. Buratovićevo pismo Komisiji za vjerske poslove u Zagrebu, Krk, 29. XII. 1946.

⁸⁰ BAK, *Prezidijal biskupa Srebrnića*, sv. 41, Interno br. 80/1946. Buratovićevo pismo Komisiji za vjerske poslove u Zagrebu, Krk, 29. XII. 1946.

Buratović pripomogao svojoj redovničkoj zajednici kad je tijekom agrarne reforme, što se provodila neposredno poslije Drugoga svjetskog rata, „njegovim zauzimanjem ostavljen“ zakonski maksimum glavotočkom samostanu.⁸¹

Međutim, kada je Buratovićev redovnički subrat fra Petar Turkalj 31. listopada 1945. godine u Splitu uhićen i zatvoren te na sudu dobio kaznu od 12 godina strogog zatvora, njegov provincijski ministar fra Lovro Hrzić pisao je o. Anđelku da poduzme koliko može „za povoljno rješenje“,⁸² ali ne znamo je li o. Buratović intervenirao, ali ako i jest, svakako neuspješno. Nije ga uspio osloboditi iz zatvora, jer je o. Petar Turkalj umro u zatvoru u Staroj Gradiški 17. srpnja 1948. godine. Što je tada značila jedna visoko pozicionirana politička služba jednog redovnika u komunističkom režimu, ako se morao osjećati bespomoćnim pred nepravedno osuđenim redovničkim subratom!?

Od 1949. godine pa do umirovljenja (1950.) o. Buratović obavljao je službu povjerenika za vjerske poslove Dalmacije. Za svoj rad i djelovanje dobio je odlikovanje predsjednika Republike Josipa Broza Tita.⁸³

Umjesto zaključka

Iz relativno dostupnih i obrađenih dokumenata razvidno je da je utjecaj onih ustanova u kojima je djelovao Anđelko Buratović bio u bitnim odlukama samo formalan, a da je glavninu odluka donosila OZNA, odnosno Komunistička partija koja je imala sve upravljačke konce u svojim rukama. Ipak, smijemo konstatirati da je u slučaju biskupa Josipa Srebrnića otac / drug Anđelko Buratović posredovao u granicama svojih realnih mogućnosti i ovlaštenja, i to prilično uspješno. No otac Anđelko Buratović je, rekao bih, uvijek ostao redovnik, fratar. Ponajprije kad je 15. listopada 1945. molio biskupa Srebrnića dozvolu da bude vijećnik u Narodnom saboru Hrvatske. Zatim, u više je navrata na najviše adrese

⁸¹ SUČIĆ 2010, 98.

⁸² NERETLJAK 2009, 149.

⁸³ Ovaj podatak se nalazio u neredigiranom elektroničkom primjerku *Hrvatskog franjevačkog biografskog leksikona*, koji je priredio fra Božo Sučić.

intervenirao i branio tada već lišenog slobode, fizički napadanog starca biskupa Srebrnića. Kao povjerenik protestirao je kod Narodnog odbora u Krku zbog demonstracija pred biskupijom u Krku, o čemu je obavijestio i predsjednika Vlade dr. Vladimira Bakarića. Vrijedilo bi stoga proširiti istraživanja i osvijetliti životni put i lik ovoga trećoredca, oca Anđelka Buratovića, Vrbanjca s otoka Hvara, kome je Glavotok bio dom i mjesto djelovanja tijekom Drugoga svjetskog rata.

PRILOG br. 1.

Gvardijan o. Nikola Milčetić > biskup dr. Josip Srebrnić.
Opis pljački okupatorskih njemačkih vojnika u glavotočkom
samostanu i slučaj o. Anđelka Buratovića

Broj:159/Prs-1944

Izvještaj

Bile su četiri pljačke (sacheggio, Plündern): 22, 24, 27 i 29 svibnja, posljednja 29. V. je bila najbezobraznija; tobože strogo i srdito traže oružje, prieteći s bombom u ruci da će me odvesti na Rieku, međutim vojnici premeću sav samostan, razbijajući gdje nađu zatvoreno - (i u sakristiji!) - i pod vodstvom vođa nose na brod jelo, piće, robu i razne manje stvari: lampe, drvodjeljski bolji alat (blanje /-Hobel-/...), spravu za meljenje mesa, duhan, žigice, mali novi akumulator za stolnu svieću, budilicu (Wecker), svieće (posljednji par!) iz sakristije, konop, kuhinjske ubruse, vrnju s bobom...

Potpisani je bio od 25. V. do 19 VI., dakle pri dvjema posljednim pljačkama dne 27 i 29 svibnja, dolazećima s juga s motorom. Na post (?) Antonje su noću uzeli iz vrta nešto krumpira. A u spomenutim pljačkama u svibnju uzeše i tri ovce, dvije kokoše, kunca, papirnati novac, što nađoše u stolu, moju bilježnicu (noteš), škare sobne i vrtlarske, iz kuhinje bolje noževe i čaše; barem dvanaest boljih plahta (lancuna) i ostaloga rublja sobnoga i stolnoga iz ormara. Ukupno vrijednosti kojih 200-300 tisuća lira po sadanjoj cieni i po izkazu O. Srečka, koji zna bolje od potpisanoga, koliko je čega bilo u samostanu. Njemu fale iz sobe bolji komadi odjeće i predmeta: guća, torbica /tašna/, darovana pošada (žlica, nož, viljuška). Dne 27. V. me pitahu, gdje su novci.

Posljednji put /29. V./ su uporno tražili i pitali, gdje je tajna soba za rakiju i ulje, a vidjeli su kamenice ulja iscrpljene, i prazne bačve. Odnegli su svu mast, slaninu, šunke, sir /osim 14 starih/, pšenično brašno, sve ulje (osim nešto sakrivenog), tako i svu rakiju (osim nešto sakrivene), sve vino (osim 2 ½ - 3 hl. odnesenog u vrtu ili maskiranog, i u susjeda). Čak odnieše 2-3 velika sobna sića, biela; nešto darovanoga slatkoga u ormaru pojedoš. Tako i skoro sav petrolj (naftu) ribarskog društva i samostanski. O. Srečko je po prilici označio količinu raznih stvari u

izvještaju gospodinu kotarskom Predstojniku; a potpisani je činio (f. 243r.) hitno molbu na Ortskomandatur u Malinski, da spasi barem posude: bačve..., ali govore, da je sve to pošlo od treće i četvrte pljačke prema Rieci, put Lovrana, odredi S.S.

Našli su prije moga dolaska tj. prvi put 22. V. partizanskih novina / letaka / u koru iza oltara u jednom škafalu, a ne ispod oltara jer su svi oltari dolje puni / masivni /, i ništa drugo.

Našli su u sobi sušačkog zubara Feretića nešto praha, čime je njegov radnik Mikičić iz Brzac lomio kamenje u njegovu / Feretićevu / posjedu što ga je prije kojih 20 godina kupio od samostana. Ne znam da li i koji fišek / dinamit / za loviti ribu. To je sam Feretić na Rieci lako priznao i protumačio. To su stvari javne i cijelom selu poznate. A Otac Anđelo valjda ne ulazi u Feretićeve stvari.

Otac Anđelo je rekao u Krku pred redovnicima da ga je Providnost stavila na Glavotok, da spasi samostan to jest od partizana; dakle se radilo o taktici; jer nije imao sredstava ni zaštitnika od partizanske pogibelji.

U sobi / uredu / Oca Anđela je potpisani vidio ustaške letake (sic!) od prije oslobođenja (10. IV. 1941), a hrvatske novine poslie oslobođenja. – Na vratima samostana je tablica osiguranja "Croatia"; sa plaćanjem sve do sada. / One ustaške novine je potpisani uništio /.

Potpisanomu je 29. V. t.j. pri posljednjoj, četvrtoj, radikalnoj pljački rekao vojnik pri traženju da je bilo 35 šunaka / valjda je tako čuo govoriti / a potpisani mu pred svima odgovorio: "Schwein hat nur vier Füße", te se nekoji počеше smijati.

Krk, 26. VI. 1944.

Fra Nikola Milčetić

IZVORI I LITERATURA

Arhivski izvori:

Arhiv Župnog ureda Punat, *Kronika Stare Baške*, rukopis.

BAK = Biskupijski arhiv Krk, *Srebrnićevo prezidijal*, sv. 77., interno br. 23: Biskup dr. Josip Srebrnić od 17. IV. 1945. – 1949.

HR-DARI = Hrvatska, Državni arhiv u Rijeci, *Riječka Kvestura, Dosje Žic Ivan*.

Literatura:

AKMADŽA, Miroslav, Odnos biskupa Riječke metropolije i jugoslavenske komunističke vlasti, *Riječki teološki časopis XVII* (2009) 2: 277-310.

BADURINA, Anđelko, Radić, Ignacij, vjerski pisac (Sv. Vid kraj Malinske, 28. VIII. 1876. – Porat, 30. VII. 1965.), u: *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, ur. Franjo Emanuel HOŠKO, Pejo ČOŠKOVIĆ, Vicko KAPITANOVIĆ, Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ i Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, 2010., 464.

BADURINA, Srećko, Govor u crkvi nad odrom o. Anđelka Buratovića, *Vjesnik franjevaca trećoredaca III* (1965) 1: 9-10.

BEZIĆ, Živan, *U sjeni krematorija. Uspomene jednog logoraša*, Split: vlastita naklada, 1975.

BOZANIĆ, Anton, *Svećenici i župe na području Krčke biskupije od 1900. godine do danas*, Krk: Biskupija Krk, 2012.

FRANOLIĆ, Eugen, *Ratni zločini na otoku Krku*, diplomski rad, mentorica: doc. dr. sc. Mila Orlić, Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2016. (dostupno na internetu: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:390085>)

FRANOLIĆ, Kuzma, Narodnooslobodilačka borba, *Krčki zbornik 16 / Posebno izdanje*, sv. 9.: *Otok Krk – zapadni dio* / (1986): 105-122.

„Hrvatsko Primorje birat će na izborima za Ustavotvornu Skupštinu najbolje svoje sinove, prvoborce i organizatore narodnoga ustanka“, *Primorski vjesnik. Glasilo Jedinствene narodne fronte Hrvatskog primorja* III (Sušak, 24. X. 1945.) 217: 2.

KOVAČIĆ, Ivan, *Otok Krk u Drugom svjetskom ratu 1941. – 1943.*, Krk – Rijeka: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 53. Posebno izdanje, sv. 46.), Izdavačka kuća Adamić - Rijeka, 2005.

KOVAČIĆ, Ivan, *Otok Krk u Drugom svjetskom ratu 1943. – 1945.*, Krk – Rijeka: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 64. Posebno izdanje, sv. 57.), Izdavačka kuća Adamić - Rijeka, 2008.

KOVAČIĆ, Ivan, *Udarna grupa otoka Krka 1944. – 1945.*, Krk – Rijeka: Udruga antifašističkih boraca i antifašista otoka Krka, Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 67. Posebno izdanje, sv. 60.), Naklada Kvarner, 2011.

LUČEV, Ambroz, Moje sjećanje na 17. travnja 1945. u Krku, *Vjesnik franjevac trećoredaca* XXXV (1998) 2-3: 51-52.

MAZIĆ, Bono, In memoriam o. Nikola Milčetić, *Vjesnik franjevac trećoredaca* VIII (1970) 4: 6-7.

NERETLJAK, Marko, Velikan „prethodnoga“ vremena fra Petar Turkalj, *Vjesnik franjevac trećoredaca* XLVI (2009) 3-4: 149.

N. N. (= GREGOV, Nikola?), Smrt oca Anđelka Buratovića / Curriculum vitae /, *Vjesnik franjevac trećoredaca* III (1965) 1: 6-9.

RADIĆ, Ignacije, In memoriam Metodu Antončiću, *Vjesnik provincije otaca trećoredaca* II (1955) 6: 10-11.

RUNJE, Petar, *Glavotok. Svetište Majke Božje*, Glavotok: Samostan sv. Marije, 2005.

SUČIĆ, Božo, Buratović, Anđelko Andrija, saborski poslanik (Vrbanj na Hvaru, 21. XII. 1895. – Školjić kraj Zadra, 5. III. 1965.), u: *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, ur. Franjo Emanuel HOŠKO, Pejo ČOŠKOVIĆ, Vicko KAPITANOVIĆ, Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ i Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, 2010., 98.

ŠEGULJA, Marijan, In memoriam, *Vjesnik franjevac trećoredaca* VIII (1970) 1-2: 6.

VELČIĆ, Franjo, Pop Nikola Ilijić, *Kvarnerski vez* XV (2011) 3: 20.

VELČIĆ, Franjo, Internirani krčki trećoredci, *Kvarnerski vez* XVI (2012) 9: 20.

VELČIĆ, Franjo, Krčki biskup dr. Josip Srebrnić – prvi progonjeni biskup nakon Drugoga svjetskog rata, *Riječki teološki časopis* XXII (2014) 1: 89-120.

VELČIĆ, Franjo, Interventi krčkoga biskupa dr. Josipa Srebrnića tijekom Drugoga svjetskog rata u prilog odvedenim i zatočenim ljudima s područja Krčke biskupije, u: *Krčki biskup mons. dr. Josip Srebrnić (1876. – 1966.). Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem povodom 50. obljetnice smrti*, ur. Marko MEDVED i Franjo VELČIĆ, Rijeka – Krk – Zagreb: Teologija u Rijeci, Krčka biskupija, Kršćanska sadašnjost, 2017., 149-168 + 281-624 (= Iz prezidijalnog arhiva krčkoga biskupa dr. Josipa Srebrnića ratne 1944. godine, prir. Franjo VELČIĆ).

Franjo VELČIĆ

The Monastery and the Franciscans at Glavotok during the Second World War

Summary

During the Second World War, the monastery of the Glagolitic Franciscan Tertiaries at Glavotok, located at the extreme northwestern part of the island of Krk, first experienced Italian Fascist occupation, when a unit of the Italian army forcibly took up residence in part of the monastery. Three Franciscan brothers from the Krk monastery—Fr. Metod Antončić, Fr. Nikola Milčetić, and Fr. Alfons Vlašić—were taken into internment in southern Italy. The same fate befell Fr. Ignacije Radić, a Tertiary from Sv. Vid near Malinska, during his service in Herceg Novi. During the Nazi German occupation, the Tertiaries at Glavotok suffered as many as four plunderings of monastery property in May 1944, on 22, 24, 27, and 29 May. The first act of reprisal and looting occurred the day after 21 May, when prominent Partisan underground operatives—Mate Mužević, secretary of the Krk District Committee of the Communist Party of Croatia; Jurica Knez, secretary of the Regional Committee of the Communist Party of Croatia for the Croatian Littoral; and Kuzma Franolić—visited a member of the Franciscan community, Fr. Anđelko Buratović, a sympathizer and most likely a collaborator of the National Liberation Movement. They planted printed Partisan propaganda material in the monastery church and then, as indicated by Partisan sources, informed the Germans, adding accusations that Partisan uniforms were being sewn in the monastery and that weapons were being concealed there. In addition to the looting, reprisals included the arrest of the guardian, Fr. Anđelko Buratović, and his deportation to the Buchenwald and Dachau concentration camps, from which he returned to Glavotok after the fall of Nazism. After the war, Fr. Anđelko Buratović held prominent positions in the political bodies of the new Yugoslavia. He served as a deputy in the Parliament of the People's Republic of Croatia and as

a commissioner of the Religious Affairs Commission, and was a candidate in the elections for the Constituent Assembly in October 1945. During his political career, he succeeded in preserving the landholding maximum of the Glavotok monastery during the agrarian reforms and vigorously advocated in defense of Bishop Josip Srebrnić of Krk. However, he was unable to secure the release of his fellow friar, Fr. Petar Turkaly, who died on 17 July 1948 in the prison at Stara Gradiška, where he was serving a twelve-year sentence. The personal fate of Fr. Anđelko Buratović and his ambivalent role within both ecclesiastical religious structures and socio-political engagement merits further research, particularly with regard to wartime and post-war relations toward his Franciscan community, Bishop Josip Srebrnić, and the communist social order in which he actively participated.

Keywords: Glavotok on Krk, Anđelko Buratović, Josip Srebrnić.